

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelsesskrift

til de offentlige

Afgangs- og Aarsprøver

i

Herlufsholms lærde Skole

i Juli 1875.

- I. Samlingen af Oldsager paa Herlufsholm. Ved Vilhelm Boye.
 - II. Efterretninger om Skolen og Opdragelsesanstalten i Skoleaaret 1874—75. Af Rektor, Dr. Joh. Forchhammer.
-

NÆSTVED.

Bangs Bogtrykkeri.

Samlingen af Oldsager paa Herlufsholm.

Ved

Vilhelm Boye.

I.

Den stadig tiltagende Interesse for vort Fædrelands Oldtid har nu alt længe lagt sig for Dagen ogsaa derved, at der rundt om i Landet findes baade private og offentlige Samlinger af Oldsager. Den Nytte, disse stifte, er saa stor, at man kun kan glæde sig derved. Thi ved dem blive Mange gradvis mere og mere fortrolige med Kulturens Udvikling i den forhistoriske Tid, hvad der yderligere skærper Sandsen for vor Hedenold; men de bevirke tillige, at mangfoldige Oldsager, som ellers vilde være blevne ødelagte eller solgte til Udlandet, blive bevarede mod Tilintetgjørelse og forblive i det Land, hvor de med Rette høre hjemme.

Hvad der her er bemærket, gjælder dog fornemlig de offentlige Samlinger af Oldsager, som findes hist og her i Provindserne (om det store kongelige Museum for de nordiske Oldsager i Kjøbenhavn er Talen ikke her). De fortjene al Paaskjønnelse, og det har da ogsaa vist sig, at de i større eller mindre Grad bære Vidnesbyrd om de paagjældende Egnes Interesse

derfor. Det er jo ogsaa disse Samlingers store Fortrin fremfor de private, at de ere tilgængelige for Publikum, som her har Lejlighed til istedetfor enkelte Gjenstande at bese hele Rækker og samlede Fund af forskjellige Oldsager, hvad der i høj Grad bidrager til at brede Interessen for vor Oldtid ud over en større Kreds. Naar nu hertil kommer, at saadanne Samlinger ingenlunde optræde som Medbejlere ligeoverfor Museet i Kjøbenhavn, men tværtimod have forpligtet sig til at overlade dette meget sjældne Oldsager, det kunde ønske at eje, kan man kun føle Tilfredsstillelse, naar der opstaar offentlige Samlinger af Oldsager i de Egne, hvor de kunne gjøre Nytte.

Samlingen af Oldsager paa Herlufsholm hører til dem, der upaatvivlelig ville yde den nationale Oldforskning megen Gavn, dels fordi den i og for sig i enkelte Retninger er meget rig, dels ogsaa af den Grund, at den findes i en Egn, hvor der viselig længe har været Trang dertil. Men især er det af Betydning, at Skolens Disciple kunne faa Lejlighed til efterhaanden at gjøre sig fortrolige med Samlingen og derved erhverve sig idetmindste nogen Indsigt i den nationale Oldforskning og ved senere at føre denne ud i Livet skaffe den større Udbredelse i vort Fædreland.

At denne Samling er opstaaet og har vundet sit nuværende, ret anselige Omfang, skyldes en enkelt Mands uegennyttige og ihærdige Kjærlighed til vor Oldtid, hvorfor hans Navn ogsaa er uadskillelig knyttet til dens Historie. Det var nemlig i Aaret

1858, at nuværende Kammerraad Herman Bang, som dengang ejede Mogenstrup Kro og Mølle, skænkede henved 200 Oldsager, navnlig fra Sten- og Bronzealderen, til Herlufsholm's Skole paa den Betingelse, at de skulde opstilles og bestandig holdes samlede ved Skolen. Hertil knyttede han Løftet om fremdeles at sørge for Samlingens Tilvæxt, og endskøndt han selv ejede en Samling af Oldsager, indfriede han dog fra Tid til anden dette Løfte ved værdifulde Gaver. Det maa imidlertid bemærkes, at der ogsaa var Andre, som havde fattet Interesse for den unge Samling og berigede den med forskjellige Gjenstande, saaledes Skovrider V. Bang paa Høfdinggaard, Forpagter Ph. Borries paa Søholm og Proprietair Staun til Englerup. Oldsagerne bleve i mange Aar bevarede i to Skabe i et ogsaa til anden Brug bestemt Værelse, men kunde paa Grund af den knapt tilmaalte Plads ikke ordnes paa en hensigtsmæssig Maade. Tiltrods herfor synes Samlingen dog at have vakt Disciplenes Interesse, thi flere af disse skænkede den Oldsager; saaledes Discipel C. Grauer, som i 1870 forærede Samlingen nogle af ham selv paa Strandbredden ved Lønved Skov i Vejlø Sogn opsamlede, raat tilhugne Oldsager, hvilke høre til de saakaldte Kystfund.

En Tid lang syntes Samlingen at staa i Stampe, eftersom dens Tilvæxt var saare ubetydelig — da der pludselig indtraadte et glædeligt Omsving i dens Historie. Thi i 1873 skænkede Kammerraad H. Bang den store og smukke Samling af Oldsager, han havde

tilvejebragt med betydelige Ofre i Løbet af en længere Aarrække, til Herlufsholm. Men dette havde til Følge, at de to Skabe nu paa ingen Maade kunde afgive tilstrækkelig Plads for de mange Oldsager. Ja, det gjaldt nu ikke blot om at forsyne Samlingen med flere Skabe, men der maatte ogsaa anvises den et langt hensigtsmæssigere Lokale. Under den omfattende Restauration, den ærværdige Klosterbygning endel Aar iforvejen var bleven underkastet, havde man ryddet og restaureret et interessant, middelalderligt Værelse med Hvælvinger, der støder op til den mærkelige gamle Munkegang — og dette blev nu bestemt til Opbevaringssted for Samlingen.

Da Stiftelsens Forstander, Hs. Excellence Gehejme-konferensraad C. Hall imidlertid ønskede, at den hele Samling skulde underkastes en gennemgribende Omordning og først da opstilles paa sin ny Plads, blev dette Hverv overdraget mig og fuldført i Løbet af September og Oktober Maaneder forrige Aar. Desuden blev det anset for hensigtsmæssigt at lade foretage en systematisk Undersøgelse af en nærliggende Gravhøj, for at Samlingen kunde komme i Besiddelse af et med videnskabelig Omhu gjort Fund. Hertil blev udset en smuk Gravhøj paa Gaardmand Anders Nielsen's Mark ved Grimstrup, og Udgravningen blev da foretagen under min Ledelse fra den 17de til den 22de September samme Aar. Hvad der i høj Grad har forøget dette Foretagendes videnskabelige Udbytte, er den heldige Omstændighed, at Kunstneren, Tegnelerer R. Bertelsen kunde være

tilstede og optage de nødvendige Grundplaner og andre Tegninger af Gravhøjen og dens Indhold. Det bør iøvrig ikke forbigaas med Tavshed, at Højens Ejer med den største Beredvillighed gjorde, hvad han formaaede, for at fremme Udgravningen, ligesom han uden Vederlag overlod Samlingen de ved denne Lejlighed fundne Oldsager. Om Udbyttet af denne Undersøgelse henvises iøvrig til den særlige Beretning (III), der er udstyret med 4 Plancher efter Tegnelærer R. Bertelsen's smukke Tegninger, skaarne i Træ af Xylograph Rosenstand.

II.

Det er en Selvfølge, at Samlingen, som opbevares i 6 Skabe og omfatter henved 1000 Numere (under enkelte Nr. ere flere Gjenstande indbefattede), er ordnet efter de tre store kulturhistoriske Afsnit, hvori vor Hedenold inddeles: Stenalderen, Bronzealderen og Jernalderen. Under hvert Afsnit ere Rækkerne af de forskellige Redskaber, Vaaben og Smykker anbragte for sig og de samlede Fund for sig.

A. Stenalderen.

Som man kan tænke, udgjøre Gjenstandene fra dette Kulturafsnit den langt overvejende Del af Samlingen, idet de optage ikke mindre end de 5 Skabe. Det vilde imidlertid blive for vidtløftigt her at give

en nærmere Beskrivelse af hvert enkelt Stykke, hvorimod en kortfattet Udsigt over de enkelte Grupper af Redskaber, Vaaben og Smykker form'entlig vil være paa sin Plads her.

Oldsagerne fra Stenalderen fremtræde i vort Fædreland ikke blot i en forbausende Mængde — hvilket antyder, at denne Kulturtilstand længe maa have hersket her — men ogsaa i de forskjelligste Stadier af Forarbeidning, lige fra de raat udførte Forarbeider, der af en eller anden Grund ere blevne vragede som ubrugelige, til de smukke og fortrinlig udførte Gjenstande, der stille vore Sten-Oldsager saa overordentlig høit over de fleste andre Landes. Medens mange af dem synes at være ganske i den samme Tilstand, i hvilken de ere udgaaede fra Forfærdigerens Haand, vi'dne mangfoldige om, at de have været brugte længe. Disse Spor af hyppig Brug fremtræde paa forskjellige Maader, navnlig paa det Værktøi, der har været benyttet til at skjære, skrabe eller hugge med (Egværktøi). Ofte er saaledes Eggen efter en Beskadigelse bleven tilhuggen eller tilsleben paany, og det ikke en, men mange Gange. Ikke saa faa Kiler og Mejsler ere knækkede midt over; for at bøde herpaa, ere de blevne tilhugne i Brudfladen saaledes, at de kunde befæstes i et Skaft eller Haandtag. Nu og da forekomme Gjenstande, der ere blevne omdannede til helt andre Redskaber, end oprindeligt tiltænkt. Disse Exempler maa være tilstrækkelige. Men Sporene af den hyppige Brug fremtræde ogsaa paa en anden Maade. Paa mangfoldige Redskaber kan man

iagttage spejlblanke Striber eller Facetter, der fremtræde i større eller mindre Omfang. Nyere Undersøgelser have godtgjort, at disse ere fremkomne ved Gnid eller Slid (Gnideflader) mod et eller andet haardt Stof, hvormed visse Dele af Redskaberne have været i idelig Berøring. Dette viser sig saaledes paa de Steder af mange Kiler, som have været befæstede i et Skaft; da Kilen ikke har siddet fuldkommen fast i Skaftet, har dette ved jevnlig at gvides mod de fremstaaende Dele af Flinten, givet disse den Politur, der viser sig paa Gnidefladerne. Ogsaa Eggene kunne bære saadanne Mærker af Brug, hvilket saaledes er Tilfælde med de ejendommelige, halvmaaneformede Skrabere. — Hvad der her er bemærket om Stenalderens Oldsager i Almindelighed, gjælder ogsaa om dem, der findes i Samlingen paa Herlufsholm, og nedenfor vil der blive Lejlighed til at fremhæve enkelte Exempler derpaa.

Blokke*) eller Kjærner ere naturlige Flintstykker, hvoraf de saakaldte Flækker ere afspaltede enten ved et enkelt Slag paa Stykkets ene Ende eller ogsaa paa den Maade, at man ved korte Tværslag først har frembragt en skarp Kant, hvilken derpaa er bleven afslagen som Flække. Nogle af Blokkene ere muligvis bestemte til at bearbejdes videre og synes da at være mislykkede Forarbejder til Kiler og andre Redskaber. Af saadanne Blokke og Flækker ejer Samlingen flere (jvfr. Madsen's Afbildninger

*) Stoffet er Flint, hvor andet ikke udtrykkelig nævnes.

I*), Pl. 19 figg. 1, 3, 4 og 6; Pl. 24, figg. 2, 3 og 4).

Man har slet intet Bevis for, at den roterende Slibesten har været kjendt i Stenalderen; alle de ægte slebne Stensager kunne kun være slebne paa stillestaaende Stene, og af saadanne, der ere af Kvarts, Sandsten, Granit og andre Stenarter, er der ogsaa fundet et betydeligt Antal rundt om i Landet. Af disse ejer Samlingen flere, hvoraf en (Nr. 7 i Inventarieprotokollen), der er firkantet, udmærker sig ved smukke Slibebaner paa alle 4 Sider; en anden, der dog ikke er fuldstændig, har været benyttet til at slibe Hulmejsler paa og er af samme Slags som fig. 3 paa Pl. 21 i Madsen's Afbildninger I; jvfr. iøvrigt de andre paa den samme Planche afbildede Slibestene.

Kilerne høre til de Redskaber, der forekomme hyppigst fra Stenalderen, hvorfor det ikke er noget Under, at Samlingen ejer henved 400 Kiler af de forskjelligste Former.

De største og smukkeste af dem mangle Baner

*) Afbildninger af danske Oldsager og Mindesmærker. Af A. P. Madsen. Af dette fortræffelige Værk er der hidtil udkommet 2 Bind, hvoraf det første (1868) omfatter Stenalderen og det andet (1872) Bronzealderen (Suiter). Det tredie Bind, af hvilket adskillige Hefter alt ere udkomne, skal omfatte samlede Fund fra Bronzealderen. De to første Bind ville jevnlig blive anførte her, for Kortheds Skyld, som Madsen's Afbildninger, henholdsvis I og II.

og ere af samme Slags som dem, der ere fremstillede i Madsen's Afbildninger I paa Pl. 26. Den længste af dem er $14\frac{5}{12}$ Tomme lang og kun tilhuggen; uheldigvis er dens $3\frac{1}{6}$ Tomme lange Eg bleven beskadiget i ny Tid. Den er funden paa Taageskovsgaardens Mark i Everdrup Sogn, Baarse Herred, Præstø Amt (Nr. 8). Flere af disse Kiler ere ved idelig Brug og gjentagne Slibninger af Eggen blevne saaledes opslidte, som det kan sees af Madsen's Afbildninger I, Pl. 26, fig. 4.

Andre Kiler have en Bane (som figg. 5—8. Pl. 27 i Madsen's Afbildninger I), og af disse ere enkelte efter en Beskadigelse af Banen blevne tilhugne til at befæstes i et Haandtag (jvfr. Pl. 27, figg. 12 og 13). Nogle af dem ere efter en Beskadigelse af Eggen blevne raat tilhugne med nogle faa Slag paa denne saaledes, at de have faaet en anden Bestemmelse end oprindeligt tiltænkt, muligvis som en Slags Skrabere, medens Eggen paa en af dem bærer umiskjendelige Mærker af at være bleven benyttet til at knuse Et eller Andet med. — To af de med Bane forsynede Kiler have tæt ved Banen Levninger af en jevndommelig *Har p i x m a s s e*, hvormed de have været fastkittede i deres Skafter; at de have været brugte, fremgaar af, at Eggen paa dem begge er tilsleben paany i Oldtiden (No. 455 og 494).

Ogsaa de flade Kiler, (jvfr. Pl. 28, figg. 16—23 i Madsen's Afbildninger I), der antages at have været brugte som Mejsler, ere smukt repræsenterede.

Enkelte af dem udmærke sig ved deres smukke Slibning og have tillige spejlblankē Facetter af Gnid.

Nogle enkelte Kiler, som have en skraa Eg og afrundede Sider, synes at være blevne anvendte som en Slags Knive til at skære med i sejge Stoffer (Madsen's Afbildninger I, Pl. 27, fig. 11).

Hulmejslerne ere af samme Slags som figg. 1 og 2, Pl. 29 i Madsen's Afbildninger I; to af dem have spids Nakke og buede Sider (Pl. 29, fig. 5).

Blandt Smalmejslerne (jvfr. Pl. 29, figg. 9 og 10 i Madsen's Afbildninger I) er der flere, som høre til de sjældnere forekommende Oldsager. Dette er saaledes Tilfælde med to (Nr. 192 og 680), paa hvilke Eggen løber parallelt ikke med de brede men de smale Sider (Pl. 29, fig. 11). En af Smalmejslerne (Nr. 681) har en skraatløbende Eg og er øjensynlig tildannet af en Kile. Men endnu mærkeligere er et $2\frac{5}{6}$ Tom. langt Haandtag af en Dolk eller en Kniv (Nr. 182), som i Oldtiden er blevet overbrudt paa det Sted, hvor Bladet begyndte. Det er derefter i Brudfladen tilslebet fra begge Sider saaledes, at det er blevet omdannet til en Mejsel med en skarp $\frac{11}{12}$ Tom. lang Eg; dette Redskab afgiver et betegnende Vidnesbyrd om, i hvilken Grad man har benyttet Gjenstande, som vare blevne beskadigede saaledes, at de ikke længere kunde anvendes efter deres oprindelige Bestemmelse.

Det er ikke let at afgjøre, hvortil saadanne kileformede Redskaber af Sandsten, Diorit og andre bløde Stenarter som figg. 1—4 og 8—10, Pl.

30 i Madsen's Afbildninger I have været benyttede. De have neppe tjent som Egværktøj; medens enkelte af dem synes at have været Glitterredskaber, er det muligt, at de, som foroven ere gjennemborede med et Hul, have været en Slags Sænkestenene.

Blandt de Sten-Oldsager, som forekomme hyppigst, ere de saakaldte Skrabere, primitive Garveredskaber, hvormed Blod, Sener og Kjøddele ere bleve skrabede af de Dyreskind, som i hin fjerne Kulturperiode benyttedes til Klæder. Skraberne ere Regelen Fliser eller Flækker, som langs den ene eller begge Kanter, men hyppigst for den ene Ende ere afrundede ved Smaaslag saaledes, at de kunde bruges efter deres Bestemmelse (Madsen's Afbildninger I, Pl. 22, figg. 15—17 og Pl. 24, figg. 6—8). Lignende Redskaber, som ere befæstede i et kort Haandtag, benyttes endnu af nogle Eskimostammer i Nordamerika. Medens saadanne Skrabere forekomme i en næsten overvældende Mængde, er der andre, som ere smukt forarbejdede, de saakaldte „skeformede“ Skrabere, der findes mindre hyppig (Pl. 24, figg. 9—11).

Af begge Slags Skrabere ejer Samlingen gode Repræsentanter. De ere navnlig fundne tilligemed flere raat tilhugne Redskaber paa forskjellige Marker, der høre til Hovedgaarden Søholm i Magleby Sogn, Stevns Herred, Præstø Amt; de udgjøre en Del af en større Gave fra Forpagter Ph. Borries*).

*) Ifølge en velvillig Meddelelse til mig fra Giveren forekomme de raat tilhugne Oldsager vel i betydeligt Antal paa Gaardens Marker, men tillige spredte over et saa stort

En ganske ejendommelig Slags Skrabere ere de saakaldte halvmaaneformede Skrabere med en convex Ryg, hvorimod Eggen er snart concav, snart lige og snart convex, altsom den er mere eller mindre opslidt ved Brug. I fuld færdig Stand har Eggen finere eller grovere Tænder (Madsen's Afbildninger I, Pl. 24, figg. 12—14 og 16). Det er den Klasse Redskaber, hvorpaa man hyppigst træffer de ovenomtalte Facetter af Gnid eller Slid; disse fremtræde stærkt paa den convexe Ryg og ere fremkomne ved Haandtagets idelige Gnid imod Flinten, saa at de endog kunne vise sig i en uafbrudt Række paa dette Sted. Ofte fremtræde de med samme Styrke paa Eggen og ere da en Følge af, at denne har bearbejdet de ugarvede Huder. Et af Samlingens Exemplarer (Nr. 684) har i Ryggens ene Side flere Hak, der neppe kunne betragtes som en tilfældig Beskadigelse, thi Hak, anbragte paa lignende Maade, ere blevne iagttagne paa flere andre af denne Slags Redskaber.

Øxer med Skafthul forfærdigedes i Stenalderer saagodtsom aldrig af Flint, da denne Stenart er for haard og sprød til at lade sig gjennembore med de

Omraade, at der ikke kan siges at være gjort nogle samlet Fund paa dette Sted, altsaa ej heller noget af de saakaldte Kystfund. Af den Grund er Hr. Borries' Gav heller ikke bleven holdt samlet, men dens enkelte Bestanddele fordelte mellem de forskjellige Redskaber hvorunder de maa henføres. Det fortjener iøvrig at bemærkes, at Stevns Herred er ualmindelig rigt paa slig Oldsager.

primitive Redskaber, der stode til Urfolkets Raadighed. Vel kjendes enkelte Exemplarer af Flintøxer; men deres Skafthul er altid et naturligt Hul i Flinten, som man da ved nogle Slag har gjort skikket til at optage Skaftet. Derimod ere Stenalderens Øxer forfærdigede af Granit, Trap, Grønsten og lignende Stenarter, der kunde gjennebores. Dette Arbejde, der rimeligvis er blevet udført ved Hjælp af haardt Træ, Ben eller Sten i Forbindelse med Sand og Vand, har dog krævet megen Udholdenhed. Næsten altid viser det sig, at Skafthullet er boret ikke fra den ene, men fra begge Sider, hvad der har udfordret et sikkert Øje og Omhu, og mangfoldige Skafthuller vidne ogsaa om en mærkelig Færdighed i denne Retning. Øxerne have enten afrundet eller firsidet Bane eller ere noget indknebne ved denne (figg. 1—5, Pl. 31 i Madsen's Afbildninger I), men frembyde isøvrig meget forskellige Former. Paa en af dem, hvis Eg er bleven afhuggen i Oldtiden med et Slag, findes slet ingen Antydning af Skafthul; en meget plump til-dannet Øxe har Skafthullet boret dybt ind fra begge Sider, uden at det dog er boret helt igjennem; paa en tredie er Skafthullets Boring paabegyndt fra den ene, men kun svagt antydet paa den anden Side. Disse Øxer maa vistnok betragtes som mislykkede Exemplarer, der ere blevne vragede som ubrugelige. En Øxe, der er bleven overbrudt i Skafthullet, har man forsøgt paa at gjennebore med et nyt Hul; men dette er saa smalt i Midten, at man vel har

paatænkt at benytte Brudstykket, men ikke opnaaet sin Hensigt.

Andre Øxer have intet Skafthul, men en Afsats for Skaftet (Madsen's Afbildninger I, Pl. 30 fig. 5); heraf findes i Samlingen et Exemplar. Af Hjortetak forfærdigedes en særegen Slags øxedannede Redskaber, der navnlig forekomme i Kjøkkenmøddingerne. Samlingen ejer et Exemplar af disse, med hvis Anvendelse man ikke er paa det Rene (jvfr. Madsen's Afbildninger I, Pl. 25, figg. 1 og 2).

De mindre Sten-Øxer, de saakaldte Øxhamre, udmærke sig ofte ved deres skønne Former, saa at de maa regnes blandt de smukkeste Oldsager fra Stenalderen, man kjender. De Exemplarer, som opbevares i Samlingen, frembyde dog ikke noget Ualmindeligt eller fortjene særlig Omtale. De have Form omtrent som Madsen's Afbildninger I, figg. 3, 7 og 8 paa Pl. 31; figg. 13, 16 og 23 paa Pl. 32 og fig. 34 paa Pl. 33.

Dolkene ere ofte forsynede med et tre- eller firkantet Haandtag, der er udvidet i Enden og i hvis Kanter flammede Prydelser ere udhugne; de maa da regnes blandt de smukkeste forarbejdede Oldsager fra Stenalderen. Af saadanne besidder Samlingen et smukt Exemplar (Nr. 238) med udvidet Blad (omtrent som Madsen's Afbildninger I, Pl. 34, fig. 2). Enkelte af Dolkene bære Vidnesbyrd om hyppig Brug, idet Bladet ved jævnlig Skjærpning er blevet til en kort Spids (som fig. 5 paa Pl. 34).

Af de Landsespids er eller rettere Knive, der

findes i Samlingen, ere de fleste lancetformede, (som figg. 1 og 2 paa Pl. 36 i Madsen's Afbildninger I); af disse udmærker en sig ved sin ualmindelige Størrelse, idet den er $13\frac{5}{6}$ Tom. lang og omtrent midt paa Bladet $2\frac{1}{12}$ Tom. bred, ligesom den ogsaa er meget smukt tilhuggen (Nr. 271). En Landsespids eller Kniv, der har Form omtrent som Madsen's Afbildninger I, Pl. 37, fig. 16, har i den ene Side nogle dybe Hak, vistnok anbragte for lettere at kunne befæste den til et Haandtag eller Skaft. Endnu skal kun fremhæves en Landsespids med Savtakker i Eggene; den er ualmindelig smukt forarbejdet og vel bevaret (som fig. 31 paa Pl. 37).

Spydspidsen med eller uden Skafttunge synes ofte at være tilhugne af Landsespidsen eller Kniven (som Madsen's Afbildninger I, Pl. 36, figg. 13 og 15); af saadanne ejer Samlingen 7 Exemplarer ligesom kun en (ufuldstændig) Harpunspids (som fig. 20 paa Pl. 37). — Pilespidsene ere repræsenterede af 4 „hjerteformede“ og 3 med Skafttunge, hvoraf de to ere tilhugne af Flækker og den tredie er tresidet (jvfr. Pl. 38, figg. 5 og 10 og Pl. 39, figg. 22 og 23).

Blandt de Redskaber, om hvis Anvendelse man intet Bestemt ved, ere de saakaldte raat tilhugne, der forekomme i Mængde rundt om i Landet. Hertil høre de „trekantede Flintøxer“ (jvfr. Madsen's Afbildninger I, Pl. 22, figg. 6—8), mejselformede Redskaber (Pl. 22, figg. 11 og 12), de saakaldte „Bor“ (Pl. 23, figg. 29 og 30) og flere andre. Medens nogle af dem vel nærmest maa betragtes som raa Forar-

bejder til Kiler og lignende Redskaber, er der andre af dem, om hvilke det er utvivlsomt, at de ere fuldfærdige Redskaber, bestemte til et eller andet Øjemed, f. Ex. de „trekantede Flintøxer.“ Men hvorledes de have været benyttede, kan endnu ikke afgjøres med Sikkerhed. Samlingen ejer endel af disse raat tilhugne Redskaber, hvorafflere — som tidligere bemærket — ere fundne paa Hovedgaarden Søholm's Marker i Stevns Herred.

Stenalderens Lerkar ere forfærdigede af en uslemmet Lermasse, i hvilken der ofte er indblandet grove Sandskorn. Vel har Urfolket ikke kjendt Pottemagerskiven, men ikke desto mindre udmærke mauge af Lerkarrene sig ved deres smukke Former og ere ofte smagfuldt udstyrede med indridsede Prydelser i forskjellige Mønstre (jvfr. Madsen's Afbildninger I, Pl. 43—45 og Pl. 16, fig. 1). — I Samlingen findes foruden Brudstykker af et større, smukt prydet Kar (omtrent som fig. 2 paa Pl. 43), et Hængekar med glat Yderside og to smaa Ører ved Randen (af Form omtrent som Pl. 43, fig. 7) samt et helt og et ufuldstændigt Laag til Hængekar (omtrent som Pl. 45, figg. 24 og 25).

Stenalderens Smykker bestaa navnlig af Perler af Ben og Rav, hvilke sidste forekomme i stor Mængde. Ravsmykkerne have i Regelen Form af Skiver, Øxer og Hamre, Ringe, Rør og Mellemstykker (som Pl. 42, figg. 9, 19—21, 24—29 og 33 i Madsen's Afbildninger I); heraf forekomme i Samlingen enkelte Exemplarer. — Blandt Smykkerne bør maaske ogsaa henregnes nogle ejendommelige, firkantede og

slebne Stykker af sort Lerskifer, hvilke i Regelen have en Slags Eg og i den ene Ende ere gjennemborede med 3 Huller. Fra Oldforskningens Barndom have de tildels endnu beholdt Benævnelser „Proberstene“; men da de tilhøre Stenalderen, passer denne Benævnelse aldeles ikke paa dem. Det kunde synes, at de havde været benyttede som Hvæsstene til finere Sager som Bennaale; men mange af dem ere paa Siderne prydede med indridsede Streger, og paa de glatte Exemplarer sees ikke Slibefurer; desuden vides et lignende Stykke af Træ at være fundet i en Grav fra Stenalderen. Af disse Grunde vil det idetmindste foreløbig være rigtigst at henregne dem blandt Smykkerne (jvfr. figg. 8—10 paa Pl. 41). Heraf besidder Samlingen et smukt glat Exemplar.

Om den langt overvejende Del af disse forskjellige Oldsager*) vides kun, at de ere fundne i de Egne, som forhaabentlig skulle danne et rigt Opland for Herlufsholm's Samling. Hvor uheldigt det end er, at der fattes nærmere Oplysninger om deres Findesteder, maa det dog altid ansees for et Gode, at man nogenlunde ved, fra hvilke Egne de stamme. Men ønskeligt vilde det være, om man kunde gruppere de forskjellige Klasser af Oldsager ogsaa efter deres Findesteder, thi da vilde man omsider maaske kunne

*) Enkelte Gjenstande af mindre væsentlig Betydning ere ikke blevne medtagne i Beskrivelsen for ikke at gjøre den vidtløftigere end nødvendig.

paavise visse stedlige Ejendommeligheder for Oldsagerne, hvad der unægtelig vilde yde et ikke uvigtigt Bidrag til Bedømmelsen af Stenalderens Kultur i vort Fædreland.

Vi gaa nu over til at betragte de samlede Fund af Oldsager, hvis Betydning i flere Henseender er større end de enkeltvis fundne Oldsagers. Det maa saaledes fremhæves, at naar Oldsager forekomme under saadanne Forhold, at de maa antages at være nedlagte eller lejrede paa en fælles Plet enten paa den samme Tid eller dog i Løbet af en ikke for lang Tidsfølge, kunne de give Oplysninger om hinanden med Hensyn til deres Anvendelse. Der gives fremdeles ikke saa faa Oldsager, om hvis Alder man ikke kunde have nogen Mening, hvis de ikke vare fundne i umiddelbar Forbindelse med andre Oldsager, som man med Bestemthed kan henføre til den ene eller anden Kulturperiode.

De samlede Fund fra Stenalderen falde i to store Grupper. Paa den ene Side have vi nemlig: Tilhuggerværkstederne, Kystfundene, Kjøkkenmøddingerne og visse i Moser og Vand gjorte Fund; paa den anden Side staae Gravfundene. Medens hine give os et Indblik i Urfolkets Levevis, hente vi fra Gravene Antydninger om dets religiøse Forestillinger. Iøvrig maa det vel antages, at begge Grupper ikke betegne nogen Forskjel i Tid indenfor Stenalderens Omraade, thi de ere sikkerlig samtidige,

men ere at betragte som to Sider af den ene og samme Kultur*).

a. Tilhuggerværksteder.

Paa flere Steder i vort Fædreland forekomme Oldsager, navnlig af Flint, lejrede pletvis og af en saadan Beskaffenhed, at det maa antages, at der her er blevet forfærdiget de forskjellige Redskaber, hvoraf Urfolket betjente sig. De mest storartede Fund af denne Slags hidrøre fra den lille Ø Anholt, hvor der er blevet opdaget saavel mange Værksteder som ogsaa en forbavsende Masse Flintsager. Disse bestaa af Blokke, Flækker og Affald, men tillige af Kiler, Mejsler, Pilespidser samt andre Vaaben og Redskaber, hvilke dog for det meste forefindes som Brudstykker, hvad der jo ogsaa ganske stemmer med et Værksteds Beskaffenhed. Gjenstande fra Anholt ere fremstillede i Madsen's Afbildninger I paa Pl. 19 og 20. — Af disse Fund ejer Samlingen nogle Repræsentanter, navnlig Blokke, der ligesom alle de andre Oldsager fra Øen ere slidte i Kanterne som en Følge af, at Blæsten idelig har ført Flyvesandet hen over dem. (Nr. 369—373 og 967—973.)

b. Kystfund.

Ved Bredderne af Havet, Fjorde, Indsøer, Moser (forhen Vand) og Aaløb træffes ofte raat tilhugne

*) Herom henvises til Worsaae's og Steenstrup's Afhandlinger for og imod en Tvedeling af Stenalderen.

Flintsager, lejrede pletvis ved Siden af hinanden; de forekomme som oftest i betydelig Mængde paa en Plads af forholdsvis ringe Udstrækning. Paa Grund af de stedlige Forhold, har man benævnt denne Slags Fund „Kystfund“, hvilke maaske bør betragtes som Minder om Urfolkets Virksomhed som Fiskere.

I Samlingen findes flere af denne Slags Fund. Saaledes nogle Gjenstande fra den flade Strandbred ved Lønne Skov i Vejlø Sogn, Hammer Herred, Præstø Amt, opsamlede i Aaret 1870 af Discipel C. Grauer; det er rimeligt, at der vil kunne findes flere lignende Oldsager paa dette Sted, der fortjener at blive omhyggelig undersøgt (Nr. 374—382). — Et andet Fund af denne Beskaffenhed har Kammerraad H. Bang gjort ved „Udsigten“ i Viemosen i Kallehave Sogn, Baarse Herred, Præstø Amt; blandt de her fundne Oldsager er en sleben Flintkile med en firsidet Bane og paany tilhuggen Eg (Nr. 789—794 a). — Samlingen ejer fremdeles en Del raat tilhugne Gjenstande af Flint, som — at dømme efter deres Udseende — maa antages at stamme fra de bekjendte storartede Kystfund fra Maribo Sø ved Engestofte i Engestofte Sogn, Musse Herred paa Laaland. En Del af Sagerne ere for flere Aar siden forærede Samlingen af Discipel J. Meincke (Nr. 297 og 310—320).

Paa den indsigtfulde Gaardmand Peder Jørgensen's Marker ved Vester-Egesborg i Vester-Egesborg Sogn, Hammer Herred, Præstø Amt, er der

oftere fundet en Mængde raat tilhugne Redskaber af Flint, hvoraf det overvejende Antal bestaaer af Skrabere. De forekomme dels spredte over Markerne, dels pletvis i en særegen kulblandet Jordmasse, hvori der af og til ogsaa ligger Skaar af Lerkaar samt enkelte Dyreknokler. Disse Fund kunne næppe henregnes til Kystfundene, men kunne maaske betragtes som svage Levninger af Urfolkets Boliger, hvor der — naar man skal dømme efter den store Mængde Skrabere — muligvis er blevet garvet Dyrehuder efter en omfattende Maalestok. Samlingen besidder Prøver af disse interessante Fund; foruden 30 Skrabere skulle dog kun nævnes: En Flintflække med Levninger af regelmæssige Savtakker i den ene Kant og Egenden af en sleben Flintkile, der er raat tilhuggen i den ene Ende. (Nr. 771—788.)

c. Kjøkkenmøddingerne

ere større eller mindre Dynger af Affald fra Urfolkets Maaltider, der forekomme ved en Del af vort Fædrelands Kyster, navnlig ved Issefjorden, Kattegattet og de Fjorde, dette afsætter. Skaller af spiselige Muslinger (navnlig Østersen, Blaamuslingen og Kruskoppen) og Snegle udgjøre den overvejende Mængde af disse Dyngers Indhold. Men deriblandt ligge ikke saa faa Knokler af Pattedyr, Fugle og Fiske, og de Knokler, som have indeholdt Marv, ere spaltede paalangs og paa en ensformig Maade. Dyngerne indeholde fremdeles saadanne raat tilhugne Redskaber af Flint, for

hvilke man har havt en kun øjeblikkelig Brug, enkelt Redskaber af Ben samt Skaar af Lerkar. Derimod forekomme særdeles sjældent bedre tilhugne Redskaber af Flint og da i Regelen kun som Brudstykker — Noget, der iøvrig stemmer ganske overens med en Affaldsdynges Beskaffenhed. At disse Møddinger er opstaaede ikke paa en Gang, men først efterhaanden have vundet deres ofte meget betydelige Omfang, fremgaar blandt andet deraf, at der i forskjellig Dybde i dem forekommer Ildsteder, paa hvilke Føden er bleven kogt eller stegt; de bestaa af naturlige Rullesteine, som i Regelen ere lagte i en Kredsløb og skjød nede i Ilden, tildels sodede. Paa og omkring disse Ildsteder træffes næsten altid større eller mindre Laager og Striber af Trækul, som ere Levninger af de Baaer der ere blevne antændte her (jvfr. Pl. 1—4 i Macsen's Afbildninger I).

Ved de Knokler, som findes i Kjøkkenmøddingerne, har man vundet lærerige Oplysninger om de Dyr, som levede her i Stenalderen. Der er saaledes fundet Knokler af Uroxen, Bæveren, Gejrfuglen, Tjureren og andre Dyreformer, som enten ere ganske uddøde eller ialtfald ikke mere forekomme her i Landet. Da der ingensinde i Kjøkkenmøddingerne er fundet Knokler af andre tamme Dyr end Hunden, bekræfter herved alle de øvrige Vidnesbyrd om, at Urfolket kun har levet af Jagt og Fiskeri, men ikke kjendt Kvægav

Foruden nogle Prøver (Nr. 795—799) af den næst saa godt som ganske ødelagte Kjøkkenmødding ved Kattingeværk ved Roskilde (St. Jørgen's Sog-

Sømme Herred, Kjøbenhavn's Amt) opbevares i Samlingen et smukt Fund fra en hidtil kun lidet bekjendt Kjøkkenmødding ved Lille Dragsgaard i Bælum Sogn, Helligum Herred, Aalborg Amt, af hvilken Kammeraad H. Bang har foretaget en omfattende Udgravning. Foruden Prøver af Skaller af Muslinger og Snegle indeholder Fundet et betydeligt Antal Dyrenokler, hvoraf flere ere marvspaltede og have tydelige Mærker af Snit. Paa en af Noklerne ses paa de to Sider to indskaarne paralleltløbende Streger, der vistnok ere Prydelser. Desuden en Del Fliser og Flækker, af hvilke sidste de tre have Levninger af regelmæssige Savtakker i den ene Kant, 6 af de saakaldte „trekantede Flintøxer“ og et mejselformet Flintredskab (Nr. 800—819).

Af den bekjendte store Kjøkkenmødding ved Mejlgaard (Glæsborg Sogn, Nørre Herred, Randers Amt) ejer Samlingen et Stykke, der er udskaaret af Møddingens faste Masse og er 2 Fod langt, 1 Fod bredt og lidt over $\frac{1}{2}$ Fod tykt eller dybt; det opbevares i en dertil indrettet Kasse. Blandt Muslingeskallerne ses et Stykke af en Hjortetak, nogle Nokler, en Flintflække, et Stykke af en Flintblok og Skaar af Lerkar. Det egner sig saaledes til at give en delvis Forestilling om en saadan Kjøkkenmøddings Udseende (Nr. 962).

I Søer, Vandløb og Moser, men ogsaa i Jorden træffes ofte Stensager, lejrede saaledes, at de maa antages at være blevne nedlagte der med For-

sæt. Hensigten hermed har rimeligvis været den at gjemme disse Oldsager paa Steder, hvor ingen Uvekkommende let kunde finde dem. — Samlingen besidder et smukt lille Fund af denne Beskaffenhed; den bestaar af tre store, smukt slebne Flintkiler uden Bane (som Madsen's Afbildninger I, Pl. 26, fig. 2) som laa sammen i Elle mose paa Gaardmand Peder Larsen's Mark ved Lille Næstved i Herlufsholm's Sog. Øster-Flakkebjerg Herred, Sorø Amt (Nr. 877—879).

Gravfund.

I Stenalderen bleve de Døde jordede ubrændt i større eller mindre Gravsteder, der bestaa af uti hugne Granitblokke og have Form, snart som flade kantede Kister og snart som Kamre med eller uden Indgang og ere omgivne med lange eller runde Jordhøje (Langdysser, Runddysser og Jættestuer). Disse Gravbygninger ere opførte med forbavsende Dygtighed og Ombu, naar man tager i Betragtning, at de stamme fra et Folk paa et lavt Kulturtrin, som ikke har kjendt Metallerne og ikke havt Trækdyr. Ligen forekomme snart udstrakte paa Gravens Bund, snart anbragte paa Hug opad Sidestenene og ere udstyret med forskjellige Redskaber, Vaaben og Smykker. Det synes, at Urfolket har troet, at Livet efter Døden ikke i nogen væsenlig Grad har adskilt sig fra dette Liv, thi ellers vilde man neppe have udstyret de Døde saa rigt, som det i Regelen er Tilfælde. men derfor ere Gravene ogsaa nogle af de rigeste

indesteder for de forskjellige Oldsager fra Stenalderen, man kjender.

Af Gravfund ejer Samlingen flere, men uheldigvis uden nærmere Oplysninger. Imidlertid frembyde enkelte af dem særlig Interesse paa Grund af de Gjenstande, de indeholde, saa at de fortjene at beskrives omend i al Korthed.

Blandt de mærkeligste af disse Fund skal først nævnes et fra en Gravhøj paa Udby Mark i Udby Sogn, Baarse Herred, Præstø Amt (Nr. 820—841). Det bestaaer af 12 Kiler, 6 Hulmejsler og 1 Smalmejsel af Flint, hvilke alle ere smukt slebne og til dels bære Mærker af jævnlig Brug. Fremdeles: Brudstykket af en Slibesten med to smukke Slibebaner, en Landsespids af Flint med store Tænder i Eggene og en ægformet Rullesten, som for Enderne er afslæben og i Midten gjennemboret med et stort Hul, hvilket er videst i den ene Ende. Sammen med disse Gjenstande fandtes ogsaa en i Oldtiden i Skaftthullet afbrudt Stenøxe, hvilken imidlertid er bortkommen, og end Fundet blev skjænket til Samlingen.

Fra en Gravhøj ved Hundstrup i Hammer Sogn og Herred, Præstø Amt: En ufuldstændig Landsejerspids med Tænder i Eggene, fire Flintkiler og en lille Axhammer af Sten (Nr. 852—855).

Følgende Gjenstande ere fundne i en Gravhøj ved Hyllested Mølle i Vilsted Sogn, Slet Herred, Viborg Amt: En Flække, en tilhuggen Hulmejsel, en tilhugne Smalmejsler, af hvilke Eggen er hult tilhuggen paa den ene, en sleben Smalmejsel, hvis Eg

er hult tilhuggen, og en sleben Kile — Alt af Flint en Hammer af Sten, en hammerformet Ravperle og en Hvæssesten af graa Skifer, $4\frac{1}{2}$ Tommer lang og gjennemboret med et Hul i den ene Ende (Nr. 865—873).

I en Gravhøj ved Hyllestedgaard i Vildsted Sogn, Slet Herred, Aalborg Amt, er fundet: Et 3 Tommer højt Kar af grovtekornet Ler, med flad Bund og ligesom opad gaaende Sider samt en flad og glat Rand. Det er udvendig prydet med skraat løbende Punkter, 3 ad Gangen, anbragte i Rækker; under Randen løber 4 Rækker lignende Punkter. — Et $2\frac{1}{4}$ Tommer højt kopformet Kar af grovtekornet Ler, med lige Rand og under hvilken skraat løbende Stregeprydelse er indridsede. — En flad Rullesten, gjennemboret i Midten med et Hul, der er videst ved Enderne (Nr. 860—864).

B. Bronzealderen.

Bronzesagerne forekomme vel meget hyppigt i vort Fædreland; men da de let angribes af Ir og ofte ødelægges af Finderne, er det forklarligt, at de langt fra ikke ere saa stærkt repræsenterede som Stensagerne i de forskjellige offentlige og private Samlinger.

Samlingen paa Herlufsholm er ikke rigere paa Bronzesager end de fleste andre Samlinger; men den ejer forskjellige interessante Fund fra denne Periode om hvilke der tildels haves gode Oplysninger og som derfor fortjene at beskrives.

Af de enkeltvis fundne Oldsager skulle først anføres Celterne og Paalstavene, der svare til Stenalderens Kiler, Mejsler og tildels til dens Øxer. Celterne ere hule og næsten altid forsynede med en Rindesken til yderligere at befæste Skaftet; Paalstavene derimod have en Slags Skafttunge, om hvilken man kan forestille sig fastklemmt det spaltede Skaft med Snore eller Remme af Læder. Af disse Redskaber ejer Samlingen følgende: En Kiler, der have Form som Pl. 20, figg. 6, 8, 14 og 15, Pl. 21 fig. 2 og Pl. 22, figg. 13 og 16 Madsen's Afbildninger II.

Knivene ere af samme Slags som Pl. 24 og Pl. 25, figg. 30—32 i Madsen's Afbildninger II.

Af de andre Gjenstande skulle kun nævnes: En Ringe af samme Slags som figg. 7 og 8 paa Pl. 22 i Madsen's Afbildninger II. Den bestaar af en rund og riflet Bronzestang, hvis elliptiske Plader ere prydede med en ophævet Stribe mellem fordybede Punkter; de ende i Hager, som gribe ind i hinanden. Ringen, som er funden paa Laaland, synes at være af Bronze, og er afsluttet i Støbningen (Nr. 909). — En stor og hul Ringe af Bronze, der er aaben i den indvendige Side og forfærdiget af en sammenbøjet Bronzeplade; Endene gaa imod hinanden. Den er funden i en Tørvepose ved Baarse i Baarse Sogn og Herred, Præstø Amt (Nr. 910). Af denne Slags Ringe, hvis Anvendelse man ikke kjender, er en afbildet paa Pl. 40 (figg. 18) i Madsen's Afbildninger II.

I Bronzealderen har man ligesom i Stenalderen fundet forskellige Gjenstande, man vilde skjule, enten

i Vand eller i Jorden, og Fund af denne Slags er blevene gjorte rundt om i Landet, ligesom de ogsaa hyppig udmærke sig ved deres Rigdom. — En De af et Fund af denne Beskaffenhed i Samlingen er en 29 Tom. langt Bronzesværd med Grebtunge til a befæste det nu tabte Haandtag paa og en ophæve Kant midt paa Klingen. Det er fundet sammen med to kortere Sværd, som bleve indsendte til Museet i Kjøbenhavn, ved Kindvig i Mern Sogn, Baarse Herred, Præstø Amt, rimeligvis i en Mose. (Nr. 400.)

Bronzealderens Gravskikke vise sig meget for skjellige. Ligene bleve i Regelen brændte, men træffes ogsaa jordede ubrændte. Gravstederne ere snart større eller mindre Kister, dannede af flade Stene eller Rullestene, snart Stendynger og snart Lerkar, hvori Knoklerne bleve nedlagte. I Nørre- og Sønderjylland er der fundet store Kister af spaltede og udhulede Egestammer, i hvilke Ligene ligge ubrændte. I Regelen have Bronzealderens Gravhøje en toppet Form og udmærke sig sjælden ved deres Størrelse.

Af Gravfund ejer Samlingen:

1. En af Ir stærkt angreben Daggert af Bronze henved 12 Tom. lang og med en flad, foroven halv rund Tunge, der er gjennemboret med 3 i en Trekan anbragte Nagler, ved hvilke Haandtaget har være befæstet; dette har været af Horn, thi Levninger deraf forekomme endnu paa Grebtungen. Klingen som er noget bøjet, synes at have været bredes over Midten ($1\frac{1}{6}$ Tom. bred) og har paalangs en op

løbet Kant mellem tre fordybede Striber, af hvilke den yderste løbe tæt ved Eggene. Paa Klingen ses endnu Spor af det Dyreskind, hvormed Skeden har været foret. — Den er funden i Aaret 1874 i en nu løsfet Gravhøj paa en af Gaardmand Rasmus Pedersen's Marker, Læsrosebanken, ved Stenbæksholm i Odby Sogn, Øster-Flakkebjerg Herred, Sorø Amt; i løjens sydlige Side forekom en kisteformet Stenunge, og deri laa Daggerten, hvorimod der ikke kan være fundet mindste Spor af Ben paa dette sted. (No. 955.)

2. Brudstykker af et ufuldstændigt Sværd af Bronze med Haandtag som Madsen's Afbildninger II, fig. 16 paa Pl. 8. Paalangs af Midten har Haandtaget været udsynet med 3 og paa hver af Siderne med 1 Nagle, hvoraf dog kun de 3 ere bevarede. Klingen, hvis begge ere bortirrede, har paa Midten en ophævet kant, og paa hver af dennes Sider ses svage Spor af en fordybet Stribe. Sværdet synes at have været 18 cm. langt. — Disse Brudstykker ere for et Par Aar siden fundne mellem Stene i en nu sløjfet Gravhøj paa den samme Mark som den ovenfor beskrevne daggert. (No. 956.)

3. En $4\frac{1}{6}$ Tom. lang, glat Kniv af Bronze (jvfr. Madsen's Afbildninger II, Pl. 24). Haandtaget bestaar af en firkantet Traad, der først er bøjet ned imod knivens Ryg og derpaa bagover. — Den er funden i Aaret 1853 blandt brændte Ben mellem to flade Stene i en Gravhøj paa Gaardmand Anders Christensen's

Mark ved Blangslev i Mogenstrup Sogn, Hammer Herred, Præstø Amt. (No. 885.)

4. Et $5\frac{1}{2}$ Tom. højt Kar af uslemmet Ler; det er udvidet om Bugen og har en lige Rand, under hvilken der er anbragt 6 langagtige Knopper med Fordybninger, og under disse er Ydersiden ru næsten lige ned til Bunden. — Det er fyldt med brændte Ben, hvorimellem ligge:

a. Nogle Stumper af en graabrun Harpixmapse, hvilken har været almindelig benyttet i Bronzealderen dels som en Slags Kit og dels til at indlægge som Emaillé i Bronzesagerne's fordybede Prydelser.

b. En $5\frac{1}{3}$ Tom. lang Naal af Bronze, der ender en riflet Tværstang, som for hver Ende er afsluttet med en lille Plade. Den spidse Stilk er prydet med fordybede, skraat løbende Striber (omtrent som Madson's Afbildninger II, Pl. 27, fig. 8).

c. En lignende Naal, der kun er $2\frac{1}{8}$ Tom. lang, da Halvdelen af dens Stilk er afbrudt.

Karret er fundet, ikke i nogen Gravhøj, men hvad der sjældnere er Tilfælde, i en naturlig Grusbanke paa Blangslev Mark (paa det Sted, hvor Møllen nu staar) i Mogenstrup Sogn, Hammer Herred, Præstø Amt. (No. 383—385.)

5. Et $7\frac{1}{2}$ Tom. højt Kar af uslemmet Ler, med en smal, ombøjet Rand. Om Midten er det udbuget og Ydersiden er glat, men tildels stødt af.

Foruden brændte Ben indeholder Karret et Stykke af den ovennævnte Harpixmapse. — Det er ligeledes fundet i en naturlig Grusbanke, ved

Borupgaard i Mogenstrup Sogn, Hammer Herred, Præstø Amt. (No. 386.)

6. Et $7\frac{1}{2}$ Tom. højt Kar af uslemmet Ler, udvidet om Bugen og med en Slags Hals (omtrent som fig. 16 paa Pl. 42 i Madsen's Afbildninger II). Det indeholder brændte Ben, ovenpaa hvilke ligge:

Brudstykker af en dobbel Spiral-Armring, dannet af en rund Bronzetraad. Ringens Ender ere ombøjede (som paa fig. 8, Pl. 35 i Madsen's Afbildninger II), hvorimod Traadens Ender ere slagne flade og derpaa viklede om hinanden.

Karret har været dækket med en Lerskaal, der har Form omtrent som en Spølkumme, hvis Rand er bleven afbrudt allerede i Oldtiden; den har været lagt med Bunden i Vejret ovenpaa Karrets Rand, hvortil den har været fastkittet med den ovennævnte Lerpixmasse, af hvilken store Stykker endnu sidde paa Skaalen. Karret er fundet i en Gravhøj ved Niemose i Kallehave Sogn, Baarse Herred, Præstø Amt. (No. 904—906.)

7. En af Ir stærkt angreben Kniv af Bronze, der er $3\frac{3}{4}$ Tom. lang og har Form som fig. 32 paa Pl. 25 i Madsen's Afbildninger II. Dens Ryg er konav, og langs dermed løber en ophævet Kant med dybde, skraat løbende Streger, hvorunder foruden værstreger løbe i Zigzak Rækker af ejendommelige rydelser, som oftere forekomme paa Gjenstande fra ærnalderen. Eggen, som har været buet, er fortæret af Ir. — Den er funden paa Gaardmand Hans Jørgensen's Mark ved Pederstrup (Mogenstrup Sogn,

Hammer Herred, Præstø Amt) i en Gravhøj og laa mellem brændte Ben i et Lerkar. (No. 887.)

Af denne Slags Knive er der fundet idetmindste tre i den samme Egn. Den ene af dem fandt jeg i Aaret 1863 sammen med et stort, afskaaret Stykke Harpixmapse og en Bronzenaal i et med brændte Ben fyldt Lerkar i „Svalehøj“ paa Udflytter-Parcellist Bertel Nielsen's Mark ved Pederstrup (Aarbøger f. nord. Oldkyndighed og Historie, 1866, S. 217). Nedenfor vil en lignende Kniv blive beskrevet. At denne Slags Knive tilhører Slutningen af Bronzealderen, synes at fremgaa saavel af deres Form som tildels af de paa dem forekommende Prydelser. Dertil kommer, at 7 lignende Knive af Jern ere fundne i de bekjendte Brandpletter paa Bornholm (Aarb. f. n. Oldk. og Historie, 1870, Pl. 5, fig. 6). — I Løvningerne af en Gravhøj ved Uldal i Skrydstrup Sogn, Gram Herred, Haderslev Amt, fandt jeg for nogle Aar siden et Lerkar, hvori der mellem brændte Ben var nedlagt en lignende Kniv af Jern, to flade Ravperler og en lille Bronzenaal; denne sidste er ganske af samme Slags som dem, der forekomme sa hyppig i Bronzealderen. Dette lille Fund skriver sig altsaa fra Overgangstiden mellem Bronze- og Jernalderen.

8. En Bronzekniv af Form som den ovenbeskrevne, $3\frac{3}{4}$ Tom. lang. Langs Ryggen er den paa den ene Side prydet med en Række fordybede Ringprydelser, hvorunder ses de samme Prydelser som paa den ovenbeskrevne Kniv. Paa den anden Side

kunne raat udførte Stregeprydelser skimtes gjennem Irren. Kniven er noget forbukket. (No. 886.)

Den er funden i et med brændte Ben fyldt Lerkar, der var omgivet med flade Stene, i en lille og flad Høj ved Myrup Aa og paa Gaardmand Jørgen Larsen's Mark ved Myrup i Vester-Egesborg Sogn, Hammer Herred, Præstø Amt. Foruden dette Gravsted fandtes der i Højen flere andre Urner med brændte Ben; i den midterste af disse forekom en mærkelig, ualmindelig stor Bronzenaal, der ender i en Tværstang, hvorpaa 9 runde Plader ere anbragte. Stilken, som er over 7 Tom. lang, var overbrudt og ligesom den afbrækkede Stump stukken ned mellem de brændte Ben; Naalen opbevares nu i en privat Samling af Oldsager og er afbildet i Madsen's Afbildninger II, Pl. 27, fig. 6. Omkring denne Urne stod i en Afstand af 28 Fod fra Højens Udkanter flere andre Urner, i hvilke der foruden brændte Ben laa Bronzenaale, som tildels vare overbrudte. Af disse opbevares i Samlingen: En $5\frac{1}{4}$ Tom. lang Naal med et fladt, rundt Hoved, der sidder vandret paa Stilken, hvis øverste Del er vreden; to lignende $4\frac{3}{4}$ og $2\frac{11}{12}$ Tom. lange Naale, der ere overbrudte; en $4\frac{7}{12}$ Tom. lang Naal med et lille, fladt Hoved, hvorunder en ophævet Ring; en $3\frac{7}{12}$ Tom. lang Naal med et lille, skaalformet Hoved, hvorunder to ophævede Ringe, samt Stilken af en Naal, der er ombøjet i den ene Ende, paa hvilken en flad Knap rimeligvis har været anbragt. (Nr. 889—894.)

9. En smukt bevaret, 4 Tom. lang Naal af Bronze,

som i den ene Ende er ombøjet og der forsynet med en ualmindelig stor, flad og rund Plade, der er $1\frac{3}{4}$ Tom. i Tværmaal og prydet med 12 fordybede koncentriske Kredse.

Den er funden paa Parcellist Rasmus Pedersen's Lod ved Pederstrup (Mogenstrup Sogn, Hammer Herred, Præstø Amt) og laa sammen med brændte Ben i et Lerkar i en lille Høj, der støder op til den Mark, paa hvilken den ovennævnte, af mig undersøgte „Svalehøj“ var beliggende. (Nr. 896.)

10. En $3\frac{5}{6}$ Tom. lang Bronzekniv, hvis Haandtag har Form som et Dyrehoved (omtrent som Madsen's Afbildninger II, Pl. 25, fig. 24), der synes at skulle forestille Hovedet af en Hest med et opret staaende Øre eller Horn. Til Ryggen er ved 3 smaa Mellemstykker befæstet en rund Traad. Øret eller Hornet, Hovedet og Halsen ere beviklede med en tynd og riflet Guldtraad, der ogsaa har været viklet om den runde Traad ved Ryggen, men heraf er kun lidt tilbage.

En lidt over $1\frac{3}{4}$ Tom. lang Pincette af Bronze hvis Næb er afbrudt. Paa hver Side er den belagt med en tynd Guldplade, som er bøjet om Pincettens Kanter. Ved Hamring ere Pincettens Prydelser drevne frem paa Guldpladerne: Langs Kanterne løber en fordybet Stribe og indenfor denne en Række Tre kanter; paa Midten ses ligeledes en fordybet Stribe og derunder 4 fordybede Kredse. Pincettens Øje bestaar af en rund Traad og er beviklet med en riflet Guldtraad.

Kniven og Pincetten ere fundne i en Gravhøj paa Gaardmand Rasmus Christoffersen's Mark ved Sner-tinge i Sværborg Sogn, Hammer Herred, Præstø Amt. I samme Høj forekom flere andre Bronzesager, af hvilke nogle skulle have været belagte med Guldplader; men om disses Skjæbne vides Intet. (Nr. 902 og 903.)

C. Jernalderen.

Blandt Samlingens meget faa Oldsager fra den ældre Jernalder skulle fremhæves: 6 fuldstændige og 1 ufuldstændig væverskyttelformede Hvæssestene, tildels med Slibefurer paa de brede Sider og Furer om Kanterne (som fig. 343 i Worsaae's Nordiske Oldsager*). — En bøjleformet Bronzefibula, som ender i et Dyrehoved; Naalen mangler (omtrent som Worsaae's Nord. Oldsager, fig. 426). — En bøjleformet Bronzefibula, hvis ene Ende bestaar af en firkantet Plade med en Knop, den anden af et Dyrehoved med fremstaaende Øjne.

Af Oldsagerne fra den yngre Jernalder bør nævnes: Et skaalformet Spænde af Bronze af samme Slags som Worsaae's Nord. Oldsager, figg. 419—422. Det er omtrent $4\frac{1}{2}$ Tom. langt, $2\frac{5}{6}$ Tom. bredt over Midten og $1\frac{1}{3}$ Tom. højt. Midt paa Oversiden sidder en stor Knop mellem 4 spidse Knopper, og mellem

*) Nordiske Oldsager i det Kongelige Museum i Kjøbenhavn. Ordnete og forklarede af J. J. A. Worsaae. Kjøbenhavn 1859.

disse er der 4 Huller til de Stifter, som have fastholdt den nu tabte Underplade. Det er iøvrig prydet med glatte Baand og ophævede Striber i forskjellige Mønstre. Paa Undersiden staa to Tapper frem mellem hvilke Naalen har været befæstet, og en Bøjle hvori Naalens Spids har hvilet. — Det er fundet i en Grusgrav ved Abbednæs i Vejlø Sogn, Hammer Herred, Præstø Amt. (Nr. 925.)

Af de andre Gjenstande fra den yngre Jernalder skal fremdeles nævnes: Et sort Kar af fint Ler med en kort Hals og udvidet over Bugen. Halsen er prydet med to fordybede Striber, hvorimellem der er anbragt korte Tværstreger. Derunder løber en Række Streger, Kredse, Halvkredse og Punkter, hvilke ere meget raat udførte med et bredt Redskab. Karret er nu kun $4\frac{5}{12}$ Tom. højt, da Randen mangler, ligesom den ene Side og en Del af Bunden fattes.

Det er fundet i en Gravhøj paa Bonderup Mark i Nestelsø Sogn, Hammer Herred, Præstø Amt, og var fyldt med brændte Ben, hvorimellem laa en Pincette af Bronze, som gik tabt. (Nr. 928.) Noget inde i den ene Side af Højen forekom ved et ubrændt Skelet af et Menneske:

En $\frac{1}{2}$ Tom. lang Dop af sammenbøjjet Bronzeblik og en Del smaa Perler. Doppen og 10 af Perlerne der ere af Sten og brændt Ler, opbevares nu i Samlingen. (Nr. 927.)

III.

Gravhøj fra Bronzealderen ved Grimstrup.

(Pl. I.—IV.)

Gaardmand Anders Nielsen's Mark ved Grimstrup (Matr. Nr. 3 af Grimstrup By, Næstved- St. Morten's og St. Peder's Landsogne, Tybjerg Herred, Præstø Amt) falder imod Vest skraat af imod den saakaldte Eve, en Eng, som fordum har været en fra Karrebæk Fjord mod Nordvest udgaaende Vig og i Oldtiden vistnok har kunnet befares af mindre Skibe et godt Stykke ind i Landet.

At der her forhen har været drevet et betydeligt Aalefiskeri, fremgaar af forskellige Stedsnavne. Saaledes kaldes den Del af Næstved-Karrebæk Landevej, som gaar over Even, Aalestoksbroen, og Sydøst herfor ligger et til Stenbæksholm hørende Hus, som endnu benævnes Aalestokshuset. Et yderligere Vidnesbyrd i denne Retning afgiver Navnet Aalestokshøjene: 3 Gravhøje paa Gaardmand Anders Nielsen's Mark, af hvilke dog de to forlængst ere blevne sløjfede, hvorimod den tredie og midterste er den, som blev udgraven i September Maaned forrige Aar og nedenfor vil blive nærmere beskrevet.

Aalestokshøjene laa næsten i en lige Linie fra Syd-Sydøst til Nord-Nordvest, Nord for Landevejen og tæt op til en lille Kjørevej, som fra Landevejen fører til en Nabogaard. Ifølge Ejerens Meddelelse udmærkede de sig alle ved deres Størrelse, og da de laa paa Skrænten mod den fordums Vig og et for-

holdsvis højt Punkt, maa de i Oldtiden let have kunnet ses af de Forbiseilende. Efter Gaardmand Anders Nielsen's Beretning blev den sydligste af dem tildels sløjfet ved Anlægget af Landevejen (Vejvæsenet har nemlig til alle Tider indlagt sig herostratisk Berømmelse ved at ødelægge en Mængde Mindesmærker fra Oldtiden). Der fandtes i den mange middelstore Stene, som dog ikke dannede noget Gravkammer, men omgave flere „Potter“ (Urner), som indeholdt brændte Ben og Bronzesager. Blandt disse sidste synes at have været et Haarsmykke af samme Slags som Madsen's Afbildninger II, figg. 6—8 paa Pl. 32. Højen er senere bleven sløjfet saaledes, at dens Levninger nu kun ere kjendelige i Terrænet som en næsten umærkelig Forhøjning. 388 Fod Nord-Nordvest herfor laa den Gravhøj, som vil blive beskrevet nedenfor, og 120 Fod Nord-Nordvest for denne forekom en tredie Gravhøj, i hvilken der skal være fundet „Potter“ med brændte Ben. Levningerne af denne ere endnu kjendelige i Grændseskjellet mod Naboens Mark.

Aalestokshøjene havde tidligere ikke noget godt Navn paa sig, thi de sagdes at huse Trolde, hvorfor man ikke gjerne kom i deres Nærhed ved Nattetid. Om den midterste af dem fortælles endnu følgende Sagn: En Nat kom en Karl ridende forbi den, og da han saa den staa paa fire røde Pæle, standsede han og blev Vidne til, hvorlunde Troldene dandsede og paa anden Maade gjorde sig tilgode inde i Højen. Da traadte en af dem hen til ham med et Guldbæger

og bød ham drikke deraf; men i det Samme raabte en Stemme fra Højen ud til ham: „Drik ikke!“ Karlen gjød da Bægerets Indhold ud bag Hestens Ryg og vilde ride sin Vej med Bægeret, da Stemmen fra Højen raabte: „Rid ad det Bolde (o: over Plovfurerne) og ej ad det Holde!“ Han satte saa tværs over Plovfurerne, men kunde høre en anden Stemme fra Højen raabe: „Enben løb!“ Rigtignok maatte „Enben“ løbe uden om hver enkelt Fure, men omsider var han lige ved at indhente Flygtningen, da denne til alt Held var kommen i Nærheden af en Kirke; i sin store Kvide lovede han nu at skænke Bægeret til Kirken, hvis han lykkelig undslap, og se — Kirkedøren stod aaben; han red da lige op til Alteret, hvor han satte Bægeret, og nu kunde Trolden ikke faa Magt over ham*).

Denne Gravhøj — den midterste af dem — udmærkede sig ved sit smukke og imponerende Ydre og vel bevarede Tilstand, idet der næsten ingen Nedgravning var foretagen i den, ligesom Ploven ikke havde beskadiget dens Fod i nogen synderlig Grad. Den var dækket med et 1 Fod tykt Lag Lyng- og Græstørv, og de smukke og fine Lyngblomster paa den mørkegrønne Grund forhøjede yderligere dette

*) Ihvorvel denne Slags Sagn hører til de almindeligst udbredte, har jeg dog troet at burde meddele det, da de nu efterhaanden forsvinde mere og mere. Min Hjemmelsmand kunde ikke opgive mig den paagjældende Kirkes Navn.

ærværdige Oldtidsmindesmærkes maleriske Virkning i Landskabet.

Rigtignok var dens Top temmelig flad, men desuagtet udgjorde den lodrette Højde fra Toppen til Bunden 10 Fod; ved Foden var den fra Nord til Syd og fra Vest til Øst henholdsvis 66 og $65\frac{1}{2}$ Fod i Tværmaal og saaledes næsten cirkelformet. Mod Nord og Nordvest faldt den noget stejlt af, hvorimod den skraanedes jævnt ned mod de andre Sider.

Den var opført paa en lille, naturlig Forhøjning paa Marken, hvilken ej var bleven udjævnet (A paa Tværnittet af Gravhøjen, fig. 2 paa Planche I), men bestod af Markens oprindelige Overflade eller Strandgrus, som dog i Oldtiden maa have været bevoxet med Græs eller Lyng, thi formentlige Levninger heraf viste sig overalt paa Højens Bund som mørke Striber.

For at Undersøgelsen kunde omfatte et tilstrækkeligt Omraade af Højen blev der kastet en Grav fra Syd-Sydøst mod Nord-Nordvest saaledes, at der blev gravet lige ned til Bunden og, hvor det ansaas nødvendigt, noget dybere, for at Intet af antikvarisk Interesse skulde blive forbigaaet. Graven var 39 Fod lang, saa at den naaede et godt Stykke udover Højens Midtpunkt, og ved den sydøstlige Ende 52 Fod bred, hvorimod den var kun 24 Fod bred ved den modsatte Ende. (Jvfr. Grundplanen og Tværnittet af Højen paa Pl. I.)

4 Fod Syd for Højens Midtpunkt forekom paa Bunden:

I. En Stenkiste (I paa Grundplanen og Tvær-snittet af Højen, Pl. I), der var omgiven med og sat i fed Lerjord. Den bestod af utilhugne Stene, hvoraf de største vare saa store, at en Mand netop kunde rulle hver enkelt bort fra dens Plads, medens de mindste vare af en knyttet Haands Størrelse. De Stene, som dannede Kistens Kanter, vare lagte i en Kreds, og mindre Stene vare omhyggelig indkilede imellem dem. Udvendig var Kisten 3 Fod høj og 23 Fod i Omfang. Da Tværmaalet fra Nordvest til Sydøst udgjorde $7\frac{1}{4}$ Fod og fra Nordøst til Sydvest $6\frac{1}{4}$ Fod, havde Kisten Form næsten som en Cirkel. Den var dækket med mindre Haandstene og en større Sten, hvilken laa i Midten; Bunden var brolagt med Smaastene; samtlige disse Stene vare lagte omhyggelig ved Siden af hinanden uden dog at vende de jævne Flader ind imod Gravens Rum. (Jvfr. Grundplanen af Kisten, fig. 1 paa Pl. II.)

Indvendig var Gravstedet $4\frac{3}{4}$ Fod langt (a—b paa Grundplanen) fra Vest-Nordøst til Øst-Sydøst og 4 Fod bredt (c—d) over Midten fra Syd-Sydvest til Nord-Nordøst.

Fra Vest-Nordvest til Øst-Sydøst var det opdelt i to lige store Rum ved en tildels dobbel Række mindre Stene og Fliser (e—e'), der vare lagte i Ler. Dette Stenbælte var $\frac{1}{2}$ Fod bredt, saa at hver Afdelings største Brede over Midten udgjorde kun $1\frac{3}{4}$ Fod. Dækstenene vare sunkne sammen over Graven.

Paa Gravens Bund laa i begge Rum:
En Del meget stærkt brændte Ben i sandblandet

Muld samt hist og her enkelte smaa Stykker Trækul (rimeligvis medtagne fra Ligbaalet). De vare dog ikke fordelte over hele Bunden, men lejrede paa en kun 2 Fod lang og $1\frac{1}{2}$ Fod bred Plads, omtrent lige langt fra begge Ender.

Knoklerne havde i begge Rum været bedækkede med en kort Træplanke; disse vare imidlertid næsten ganske opløste af Ælde og klæbede som Brudstykker fast ved Dækstenene. Det saa ud til, at de havde haft samme Længde og Brede som Benlaget. Enkelte af de bevarede Brudstykker ere $\frac{1}{2}$ Tom. tykke.*)

Imellem Knoklerne og Plankerne var der nedlagt:

I det sydvestlige Rum og $1\frac{3}{4}$ Fod fra den sydøstlige Ende:

1. En Sav af Bronze som fig. 5 paa Pl. 26 i Madsen's Afbildninger II. Den var angreben af Ir i den Grad, at Brudstykker af den klæbede ved Træstumperne. Men heldigvis lykkedes det at samle alle de ikke opløste Stykker (1 større og 4 mindre) og ved at sammenlime dem gjengive Saven saa temmelig

*) Prøver af disse Træplanker opbevares i Spiritus, for at det engang kan blive afgjort, af hvad Træsart de ere. Skjøndt saadanne Undersøgelser skulle være meget vanskelige og vidtløftige, bør det dog altid anbefales at bevare Træ og Trækul, som findes i umiddelbar Forbindelse med Oldsager, da forhaabentlig den Tid nok vil komme, da slige Undersøgelser kunne foretages med Lethed. Om den Betydning, det har at kjende de forskellige Træsarter, som ere blevne anvendte i Oldtiden, behøver jeg næppe at udtale mig nærmere.

sin oprindelige Form. Den er $4\frac{7}{12}$ Tom. lang; paa Ryggen har den Levninger af 3 Tapper, anbragte i lige Afstand fra hinanden; de have rimeligvis været befæstede i et Haandtag. Paa enkelte Steder af dens konkave Eg synes der at være svage Levninger af fine Tænder; den laa ved g paa Grundplanen.

2. To forirrede, tilsammen $1\frac{1}{6}$ Tom. lange Brudstykker af en Syl eller Naal af Bronze (som fig. 21 eller 22—23 paa Pl. 27 i Madsen's Afbildninger II). (h paa Grundplanen.)

I det nordøstlige Rum laa 2 Fod fra den sydøstlige Ende:

1. En af Ir meget ødelagt, ejendommelig Kniv af Bronze (afbildet i fuld Størrelse paa Pl. IV, fig. 1 a og b). Den har et Haandtag, der er $1\frac{1}{3}$ Tom. langt og bestaar af en rund, tyk og sammenbøjet Bronzetraad, støbt i Et med Bladet. Dettes konvexe Ryg er ved Haandtaget $\frac{1}{12}$ Tom. bredt; paa langs med den konkave Eg løbe Sliberiller. Medens saa godt som alle Knive fra Bronzealderen have Prydelser kun paa den ene Side, har denne fordybede Prydelser paa begge Sider: Paa den ene løber langs Haandtaget og Ryggen en Stribe, som paa et Sted er ridset galt i Støbeformen, og derunder en Række s-formede Prydelser. Den anden Side er ligeledes prydet langs Haandtag og Ryg med en Stribe, hvorunder er anbragt en Række smaa Trekanter, hvis Toppunkt vender ned mod Eggen (Pl. IV, 1 b). Disse Prydelser ere for den største Del skjulte af Irren. Et Stykke af Bladets yderste

Spids er bortirret, saa at Kniven nu er kun $4\frac{1}{4}$ Tom. lang. (i paa Grundplanen.)

2. En henved $1\frac{11}{12}$ Tom. lang, i 2 Stykker (af Irren) overbrudt Syl af Bronze med firsidet Skaftende og rund Spids, som Madsen's Afbildninger II, Pl. 27, fig. 21. (k paa Grundplanen.)

3. En $\frac{2}{3}$ Tom. høj, stærkt forirret Dobbelt-Knap af Bronze (som fig. 5 paa Pl. 29 i Madsen's Afbildninger II), hvis forreste Plade er $\frac{3}{4}$ Tom. i Tværmaal, konvex paa Over- og konkav paa Undersiden. Midt paa Oversiden er den prydet med et ophævet Punkt, der er omgivet med koncentriske Striber og Baand, hvilke sidste omslutte fordybede Tværstriber. Den bageste Plade er $\frac{7}{13}$ Tom. i Tværmaal. (I paa Grundplanen.)

Det ligger nær at antage, at denne ejendommelige Kiste har indesluttet to Lig, af hvilke der ved det ene er blevet nedlagt en Sav og en Syl, hvad der maaske kunde antyde, at en Mand er bleven begravet her, medens Dobbelt-Knappen, Kniven og Sylen kunne være nedlagte ved Liget af en Kvinde. Det maa imidlertid bemærkes, at man ikke altid kan slutte sig til Ligenes Kjøen fra de Oldsager, som træffes i Gravene, thi ved et Kvindeligt, som for nogle Aar siden fandtes i en Egekiste i Borum-Eshøj nær Aarhus, laa blandt Andet en Dolk af Bronze.

2 Fod over Bunden og $16\frac{1}{2}$ Fod fra Højens sydøstlige Udkant stod:

II. Et Lerkar, der var omgivet med mindre Stene og hvilede paa en flad Sten (II paa Grundplanen og Tværnittet af Gravhøjen, Pl. I).

Det var knust i mange Stykker, saa at ikke en- gang dets Form kan gjenkjendes. Saameget kan dog ses af Brudstykkerne, at det er forfærdiget af grovt-ornet og uslemmet Ler og daarlig brændt. Det har havt en lige Rand og idetmindste et Øre.

Foruden brændte Ben og nogle Kulbrokker indeholdt Karret:

Brudstykket af en Bronzenaal, nemlig en flad, flat og rund Knap, som er $\frac{1}{2}$ Tom. i Tværmaal. Den sidder vandret paa et $\frac{1}{6}$ Tom. langt Stykke af en runde Stilk og er øjensynlig bleven nedlagt i denne mangelfulde Tilstand i Karret.

Den Del af Gravhøjen, som omsluttede disse to Gravsteder, bestod af en ualmindelig fast Jordmasse, essentiel Strandgrus og Strandsand, blandet med mindre Stene og noget Ler. En Del af denne Fyld er vistnok bleven hentet fra Strandbredden, thi ovenpaa Gravstedet I laa et Stykke Blæretang. Hist og her forekom større og mindre Striber af Kulstøv og enkelte smaa Brokker af Trækul, men saa spredte sig i en saa ringe Mængde, at det ikke kunde antages, at de Baal, hvorpaa Ligene ere blevene brændte, vare blevene fundne. Derimod er det rimeligt, at de ere nedkomne med noget af den Fyld, der har ligget nær Gravstedet. — Fylden udgjorde den samme faste Klasse indtil en Højde af $3\frac{1}{2}$ Fod over Bunden. Ved den i den nordvestlige Udkant af Højen foretagen Gravning viste det sig, at Fylden var der af ganske den samme Beskaffenhed som i den østlige Del af Højen. Derimod var den blødere ind imod Midten, hvor den

nærmest bestod af sandblandet Ler. Det synes derfor, at den nederste Del af Højen er bleven helt omgivet med en særlig fast Jordmasse, rimeligvis for at værne om Gravfreden, ligesom det ogsaa viste sig at Stenkisten I og Lerkarret II oprindeligt ere blevne omgivne med en lav Gravhøj med flad Top. Begge Gravsteder ere vel blevne indrettede paa samme Tid. Jvfr. B paa Tværsnittet af Gravhøjen, Pl. I, og B paa Pl. III.

For en Del nedgraven i den gamle Høj, stod 3 Fod over Bunden og 16 Fod fra Højens sydøstlige Udkant:

III. En Stenkiste, som bestod af 20 Haandstene, hvoraf hver enkelt dog ikke var større end, at en Mand nogenlunde kunde bære den, og en Mængde mindre Stene. Den var omgivet med flere større Stene og havde udvendig Form af et Segment, hvis Korde laa i Retningen Vest-Nordvest til Øst-Sydøst og var $5\frac{1}{2}$ Fod lang, medens Segmentets største Bredde udgjorde $3\frac{1}{2}$ Fod og Højden 2 Fod.

Af de store Haandstene udgjorde de 9 i Forening med en Del Smaastene Kistens Dække, hvorimod de andre dannede den egentlige Kiste, der havde en oval Form; de vare lagte i Ler, og mellem dem var der paa flere Steder omhyggelig indkilet Smaastene og Fliser. — Kistens Bund bestod af 4 middelstore Stene, hvilke dog ikke laa tæt op imod hverandre, men havde store Aabninger mellem sig; under dem laa et Lag mindre Stene. (Jvfr. Grundplan 2 paa Pl. II.)

Fra Vest-Nordvest til Øst-Sydgøst var Gravens Rum 3 Fod langt (a—b paa Grundplanen) og over Midten 1 Fod og 10 Tom. bredt (c—d). Dækstenene vare sunkne ned paa Bunden.

I Graven var der mellem fin, sandblandet Muld nedlagt en Del stærkt brændte Ben, hvilke tildels vare faldne ned mellem Aabningerne mellem de 4 Bundstene, og ved e paa Grundplanen laa følgende Gjenstande, der ligeledes vare faldne ned mellem Bundstenene:

1. Brudstykker af en af Ir stærkt angreben dobbel Spiral-Armring af Bronze til en lille Arm. Den har bestaaet af en $\frac{1}{12}$ Tom. bred Bronzetraad, der er flad paa den indvendige Side og midt paa den udvendige Side har en skarp Kant og er tyndere ved Enderne end paa Midten. Af den ene, endnu bevarede, Ende kan det ses, at Traadens Ender have været slagne flade og sammenbøjede i en Øsken.

2. En Spiral-Fingerring af Bronze paa $1\frac{1}{2}$ Omgang (afbildet i fuld Størrelse som fig. 2 paa Pl. IV). Den er indvendig $\frac{2}{3}$ Tom. i Tværmaal og bestaar af et Bronzebaand, der er fladt, henved $\frac{1}{6}$ Tom. bredt og noget afrundet for Enderne. Ringen er angreben af Ir og noget forbukket.

3. En $\frac{1}{2}$ Tom. høj Dobbelt-Knap af Bronze, omtrent som Madsen's Afbildninger II, Pl. 29, fig. 5. Den forreste Plade er omtrent $\frac{3}{4}$ Tom. i Tværmaal, konvex paa Over- og konkav paa Undersiden. Oversiden er paa Midten prydet med et ophævet Punkt, der er omgivet med koncentriske Baand, hvoraf det

næstyderste og det fjerde inderste ere prydede med fordybede Tværstriber. Knappen er stærkt angrebet af Ir, et Stykke af den forreste Plade er bortirret og tæt under den sidder den bageste Plade, der maa antages at være gleden fra sin oprindelige Plads, for indén Knappen blev nedlagt i Graven.

4. Et $1\frac{1}{12}$ Tom. langt Stykke Guldblik (afbildet i fuld Størrelse som fig. 3 paa Pl. IV), som ved den ene Ende er henved $\frac{1}{3}$ Tom. bredt og $\frac{1}{6}$ Tom. bredt ved den anden Ende, hvor det ligesom i den ene Side er afbrækket, saa at det maa antages at være blevet nedlagt som Brudstykke i Graven.

Det har øjensynlig været fasthamret paa en eller anden Gjenstand og er udstyret med drevne Prydelser: Langs den ene Side, der er ombøjet, løber en Stribe og ved den bredeste Ende mellem to lignende Striber en Række korte Tværstriber. I denne Indfatning ses to s-formede Prydelser, den ene af dem omslutter en Cirkel mellem 4 mindre Cirkler og den anden en Cirkel; ved dennes Ende forekomme Levninger af tre Kredse.

Mellem disse Gjenstande fandtes foruden enkelt Kulbrokker en Del Smaastumper af Træ, der imidlertid næsten alle vare opløste til Støv. De var maaske Levninger af en kort Planke eller Plade som de, der laa i Gravstedet I, og i saa Fald er der rimeligt, at Oldsagerne have været lagte derpaa, da Bundstenene laa saa langt fra hverandre.

Medens Kisten selv var nedgraven i den oprindelige, faste Gravhøj, ragede dens Dækstene op i den

Yngre Del af Højen, hvis Fyld var blødere og væsentlig bestod af Sand og Ler samt nogen Muld. Af Kulstøv og Kulbrokker forekom ogsaa herimellem enkelte Striber; de ere rimeligvis hidførte med den Fyld, som har ligget i Nærheden af det Baal, hvorpaa det sidst fundne Lig er blevet brændt. Denne Del af Gravhøjen havde i Midten en Højde af $5\frac{1}{2}$ Fod. Paa Planche III er fremstillet en lige afskaaren Væg af Højen (**a—b**) i Retningen Vest-Sydvest til Øst-Nordøst. Den Del af Væggen, som er betegnet med **B**, udgjør en Del af den gamle Høj med Gravstederne I og II. Ved **e** ses Dækstenene af Kisten III. **C** betegner den yngre Del af Højen og **D** det Lag Lyng- og Græstørv, som udgjorde Højens Dække. Ved **c** og **d** laa Striber af Kulstøv. Jvfr. iøvrig Pl. I, hvorpaa Højen er fremstillet i Tværnsnit.

6 Fod over den nederste Højs Bund og $1\frac{2}{3}$ Fod under Højens Lyngdække forekom i en Afstand af 15 Fod fra den sydlige Udkant:

IV. En Stenkiste af samme Beskaffenhed som Gravstederne I og III, men tildels forstyrret af Lyng-rødderne. Den bestod af 7 større Stene, lagte i en Oval, hvis Længdeaxe havde Retningen Nordøst til Sydvest (Gravsted IV paa Højens Tværnsnit og Grundplan paa Pl. I). Udvendig var den 5 Fod lang (**a—b** paa Grundplanen af Højen paa Pl. I) og over Midten $3\frac{1}{2}$ Fod bred (**c—d**).

Kantstenene omgav en Del mindre Stene, og i Midten laa en større Sten, som var en Fod i Kvadrat, med den fladeste Side vendt nedad; disse ud-

gjorde Kistens Dække. Bunden bestod ligeledes af mindre Stene, mellem hvilke laa en større Sten, lige under den største af Dækstenene.

Kisten indeholdt fin, sandblandet Muld, brændte Ben og Kulbrokker, der mellem Stenene vare blevne sammentrykkede til en særdeles fast Masse. Heri laa mellem den midterste Bund- og Dæksten:

1. En Kniv af Bronze af samme Slags som de, der ere fremstillede paa Pl. 24 i Madsen's Afbildninger II. Haandtaget, som senere tildels er hensmuldret, bestod af en firsidet Traad, der var bøiet ned mod den henved $\frac{1}{12}$ Tom. brede Ryg, hvor den endte i en svagt antydet Knop. Eggen, hvoraf kun en Del er bevaret, har Spor af Slibning paalangs af Bladet. Da det yderste Stykke af Knivens brede Ende er bortirret, er Kniven nu kun $2\frac{2}{3}$ Tom. lang; dens største Brede udgjør $\frac{7}{12}$ Tom.

2. Et Brudstykke af en Syl af Bronze, som fig. 21, Pl. 27 i Madsen's Afbildninger II; det var saa angrebet af Ir, at det hensmuldrede kort efter, at det var blevet optaget fra sin Plads.

3. En Pilespids af Bronze (afbildet i fuld Størrelse paa Pl. IV, fig. 4) med en skarp Kant paa Bladets Sider. Skafttungen er firkantet, men nu kun $\frac{1}{3}$ Tom. lang og tildels afbrudt, førend den blev nedlagt i Graven. Bladets yderste Spids og et Stykke af den ene Side ere bortirrede, hvorfor Pilespidsen nu er kun $2\frac{5}{12}$ Tom. lang; ved Skafttungen er Bladet $\frac{1}{2}$ Tom. bredt.

Bronzesagerne ere stærkt angrebne af Ir og bleve

noget beskadigede ved Optagelsen, da det faste Lag, hvori de forekom, maatte opblødes, før de kunde løsnes.

Lige i Højens sydøstlige Udkant (V paa Grundplanen og Tværsnittet af Højen paa Pl. I) forekom:

V. Syv større Stene, hvoraf de fem dannede et Slags Stenkiste, liggende i Retningen Sydvest til Nordøst; den forlængedes mod Nordøst af to i en lige Linie lagte Stene, hvorved den hele Stensætning blev 8 Fod lang (b—f paa Grundplanen). Ved den sydvestlige Ende (e—b) var den udvendig 3 Fod og 7 Tom., ved den nordøstlige 2 Fod og 10 Tom. bred (a—c). Stenene laa paa Højens Bund og vare dækkede af Fyldens faste Masse, medens de yderste af dem dog vare synlige i Højens Rand.

Her fandtes hverken Levninger af Lig, Oldsager eller noget som helst Andet, der kunde give Oplysning om Grunden til, at disse Stene ere blevne lagte paa dette Sted. Da de vare dækkede af den faste Fyld, maa de være indbragte i Højen samtidig med, at denne blev opført; muligvis have de paa en eller anden Maade staaet i Forbindelse med de Ceremonier, der bleve iagttagne, da de Lig, hvis brændte Ben fandtes i Gravstederne I og II, bleve højlagte.

Brudstykker af Knokler fandtes paa forskellige Steder i Fylden og i den sydvestlige Grændsevæg for Udgravningen sad (ved o paa Grundplanen af Højen paa Pl. I) i den faste Fyld et Skaar af et lille Lerkar. Disse Gjenstande ere indkomne tilfældig i Højen med Fylden. Af disse har Etatsraad J. S. Steenstrup

i en c. 4 Tom. lang Knokkel gjenkjendt Brudstykket af et — ikke ved Menneskehaand — spaltet Fodbladsben (metatarsus) af Bagbenet af en Hest. Rigtignok laa Knokkelen i Højens sydøstlige Udkant, men paa dens Bund og under den faste Fyld (B); det maa derfor antages, at den er bragt ind i Højen samtidig med dennes Opførelse, hvad der ikke er uden Interesse med Hensyn til Spørgsmaalet om Hestens Forekomst i Bronzealderen i vort Fædreland.

Vilde man sætte Antallet af de Oldsager, som kunne findes ved Undersøgelsen af en Gravhøj, som Maalestok for det Udbytte, der kan vindes ved et saadant Arbejde, maatte det erkjendes, at Gravhøjen ved Grimstrup har givet et saare tarveligt Udbytte, tilmed da de fleste i den fundne Gjenstande i den Grad ere blevne ødelagte af Ir, at de næppe ville kunne bevares i ret mange Aar, uagtet de ere blevne omhyggelig istandsatte.

Anlægger man derimod en videnskabelig Maalestok for Bedømmelsen af det Udbytte, denne Udgravning har givet, viser det sig, at den frembyder flere Punkter af Interesse, der fortjene at fremhæves.

Med Hensyn til selve Højens Konstruktion er det saaledes blevet godtgjort, at Gravhøjen har bestaaet af flere Lag eller Afsnit. Paa Bunden og lidt over denne forekom to Gravsteder, som ere blevne omgivne med en flad Høj, der har havt et uforholdsmæssig stort Omfang ved Foden. I den sydøstlige Side af den er der i dens Top blevet opført et tre-

die Gravsted, som er blevet dækket med en ny Høj, i hvilken der i Toppen er blevet anlagt et fjerde Gravsted, hvorefter Gravhøjen har faaet den Højde, den havde, da den blev udgraven. Altsaa er Højen ikke bleven opført paa en Gang, men maaske gennem et længere Tidsrum (jvfr. Tværsnittet af Højen paa Pl. I). Dette er dog ikke noget enestaaende Tilfælde, thi enkelte af de med tilstrækkelig Omhu og Sagkundskab undersøgte Gravhøje have vist sig ligeledes at være blevne gradvis forstørrede. Herom har man kunnet overbevise sig ved at iagttage de forskellige i samme Høj opførte Gravsteders gjensidige Beliggenhed og Højens Fyld, hvilken sidste næsten altid vil kunne give gode Oplysninger i denne Retning, naar de Lag, hvoraf den bestaaer, blive nøje undersøgte.

Ogsaa Stenkisterne i Højen frembyde særlig Interesse. Af det, som er anført om dem, fremgaar det, at de ingenlunde maa betragtes som et skjødesløst Hastværks Arbejde; thi den Omhu, der var bleven anvendt paa dem ved at indkile mindre Stene mellem Kantstenene, omgive dem med Lerjord og give dem en temmelig regelmæssig Form, var umisjendelig. Dette gjælder navnlig Kisterne I og III, af hvilke den første tillige havde den Ejendommelighed, at den var afdelt i to lige store Rum. Saavidt vides, er der hidtil ikke fundet Kister af denne Form i andre Gravhøje fra Bronzealderen; thi de Kister fra denne Periode, der bestaa af større eller mindre Stene, have i Regelen firkantet Form. Men paa den

anden Side er det muligt, at enkelte af de i samtidige Høje forekommende Dynger eller Hobe af Stene, der ere fremkomne ved tilfældige Gravninger af Ukyndige, kunne have været Kister af samme Slags som de her beskrevne.

Knoklerne vare i alle Kisterne lagte i fin, sandblandet Muld, Noget, der oftere forekommer i Gravsteder fra Bronzealderen; i mangfoldige Lerkar (Urner) ere de brændte Ben dækkede med Sand eller fin Muld. Kisten I frembød tillige den Ejendommelighed, at Knoklerne i hvert Rum vare dækkede med en kort Planke, ligesom der jo ogsaa forekom svage Levninger af en saadan i Kisten III; dette er dog ikke noget Enestaaende, thi der kjendes Exempler herpaa fra andre, samtidige Gravsteder, om de end ikke ere mange.

Af de ved denne Lejlighed fundne Oldsager er den mærkelige Kniv af Bronze (Pl. IV, fig. 1 a og b), som laa i det nordøstlige Rum i Kisten I, og det lille Stykke Guldblik (Pl. IV, fig. 3) fra Kisten III, af særlig Interesse, hvorimod de andre Gjenstande høre til dem, der forekomme jævnlig.

At Gravhøjen er bleven opført i Bronzealderen, fremgaar tilfulde af dens Indhold. Men der synes ogsaa at være Grund til at antage, at den stammer fra Slutningen af denne Periode. Rigtignok kan den Omstændighed, at alle de her højlagte Lig vare brændte, ikke berettige os til en saadan Antagelse, thi af de i Høje fra Bronzealderen fundne ubrændte Lig synes flere at stamme fra dens Slutning

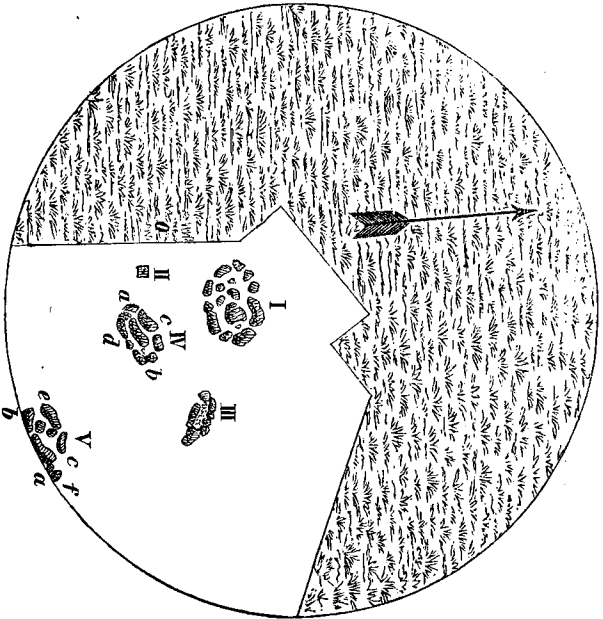
Der kan vel snarere være Grund til at antage, at disse to forskellige Gravskikke have hersket samtidig, hvad der jo ogsaa var Tilfælde i Mejico, dengang da de spanske Eventyrere omstyrkede dette mægtige Rige, hvilket Bronzekulturen netop da havde opnaaet en mærkelig høj Grad af Udvikling. Iøvrig maa det bemærkes, at man endnu langt fra er paa det Rene med Hensyn til Tidsbestemmelsen af de forskellige Gravskikke i vor Bronzealder. En væsentlig Grund hertil er den beklagelige Omstændighed, at kun et udeltes forsvindende Antal af vore Gravhøje er blevet undersøgt med den tilstrækkelige Sagkundskab og Omhu, medens de forholdsvis faa Beretninger, der krive sig fra tilfældige Sløjfninger af disse ærværdige Oldtidsminder, næsten altid ere særdeles mangelfulde og derfor saa upaalidelige, at der ej kan findes noget sandt Udbytte deraf for Videnskaben. — Derimod er det fra nogle af Oldsagerne, at vi med nogen Rimelighed kunne slutte os til Højens Alder, navnlig den ejendommelige Kniv, der var nedlagt i den ene Afdeling af Gravstedet paa Højens Bund. Som det kan ses af Afbildningen paa Pl. IV (fig. 1 a) er den paa den ene Side af Bladet prydet med en Række afformede Ornamentter, hvilke forresten ogsaa forekomme paa andre Gjenstande fra Bronzealderen, saa som Sværd, Pilespidser, Knive, Pincetter, Stangknapper, Armringe, Hovedsmykker, Guldringe, Hængekar osv. (jvfr. Madsen's Afbildninger II, Pl. 11, fig. 50; Pl. 14, fig. 11; Pl. 23, fig. 13; Pl. 24, fig. 18; Pl. 26, fig. 11; Pl. 28, figg. 3 og 4; Pl. 29, fig. 26; Pl. 32,

fig. 7; Pl. 35, figg. 3 og 4). Men lignende Prydelse findes ogsaa paa Oldsager fra den ældre Jernalder; for at nævne nogle Exempler herpaa skulle vi anføre enkelte af de Spiral-Fingerringe, hvoraf en er afbildet i Worsaae's Nordiske Oldsager, fig. 437 et Stykke af en Lædersandal, fundet i Thorsbjerg Mose ved Sønder-Brarup i Angel i Sønderjylland (C. Engelhardt: Thorsbjerg Mosefund, Pl. III, fig. 3), et Beslag af Bronze, fundet i Viemose paa Fyn (C. Engelhardt: Viemose-Fundet, Pl. XIII, fig. 48 og et Beslag af Bronze til en Spand, fundet i en Grav ved Varpelev paa Sjælland (C. F. Herbst: Varpelev-Fundet, Annaler for nord. Oldkyndighed og Hist., 1861, Pl. III, fig. 4 a og b). Det ligger derfor nær at antage, at de Oldsager fra Bronzealderen, som ere udstyrede med disse ejendommelige Prydelse, maa henføres til Slutningen af denne Periode. Men forholder dette sig saa maa ikke blot Bronzekniven, men ogsaa hele Gravstedet I skrive sig fra Bronzealderens Slutning, hvilket da selvfølgelig tillige maa gjælde for den hele Gravhøjs Vedkommende. Denne Antagelse bestyrkes yderligere af det mærkelige Stykke Guld blik, der fandtes i Gravstedet III (Pl. IV, fig. 3) og som frembyder stor Lighed med flere Oldsager fra Jernalderen.

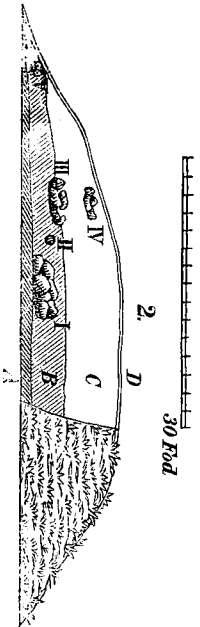
Alle de i Højen ved Grimstrup fundne Oldsager opbevares nu som et samlet Fund i Samlingen af Oldsager paa Herlufsholm (Nr. 939—954).

Forklaring over Plancherne.

- Pl. I. Grundplan (fig. 1) og Tværnsnit af Højen.
 Pl. II. Grundplan af Kisten I (fig. 1) og Kisten III (fig. 2).
 Pl. III. Lodret afskaaren Væg af Højen.
 Pl. IV. Afbildninger af de vigtigste i Højen fundne Oldsager i fuld Størrelse.
-

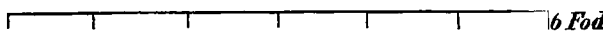
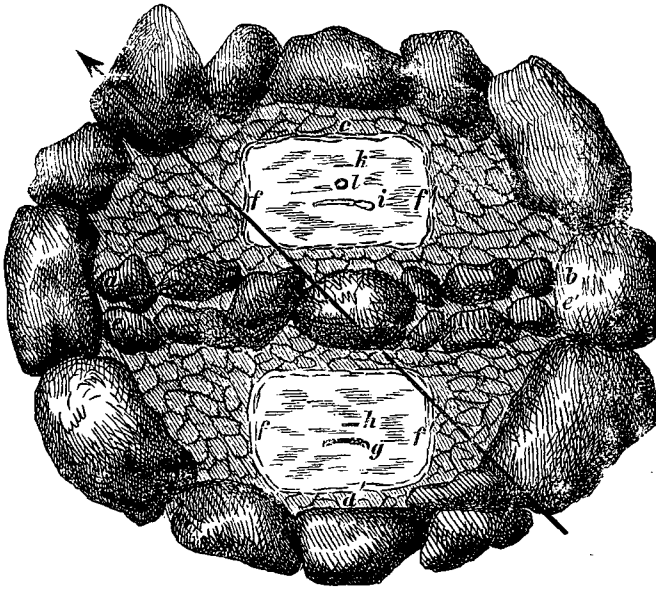
1.

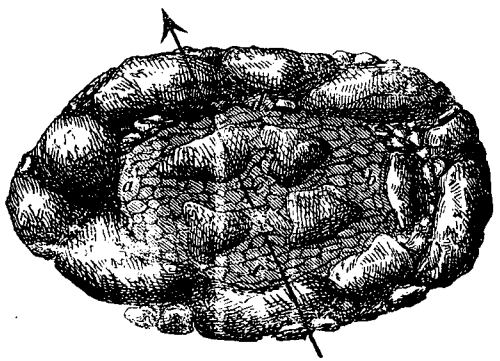
2.

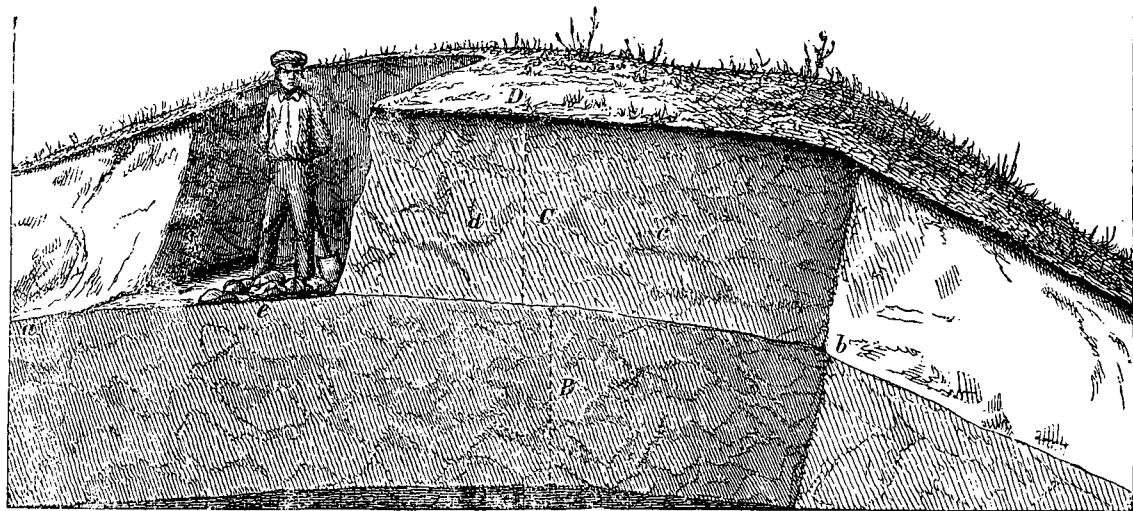
30 Fod

1.

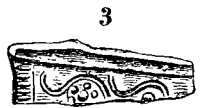
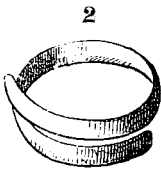
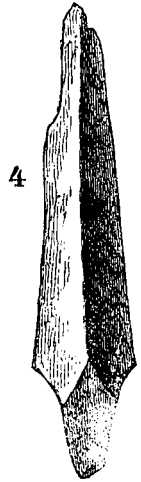
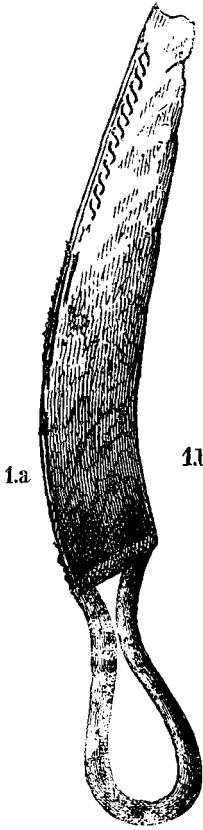

2

IV

Efterretninger

om

Herlufsholms Skole og Opdragelsesanstalt

fra Juni 1874 til Juni 1875,

meddelte af

Joh. Forchhammer.

Examina.

Afgangsexamen i 1874. Den skriftlige Prøve for Dimittenderne afholdtes, som forordnet, den 15de, 16de og 17de, for fjerde Klasse den 15de og 16de Juni over de Opgaver, som Ministeriet havde udsendt; den mundtlige Del af Afgangsprøven afholdtes fra den 19de Juni til 6te Juli. Meddommere ved Afgangsprøven vare efter Indbydelse Pastor A. Listov i dansk Udarbejdelse I. II., Godsejer, Cand. polyt. J. de Neergaard i Naturlære, Overlærer i Nykjøbing (nu Rektor Ribe) M. Krarup i Latin (skriftlig og mundtlig) og Græsk, Adjunkt Chr. Hansen fra Roskilde i Mathematik, Proprietair, Cand. theol. A. Ingerslev i Historie.

Til Prøven indstillede sig 7 Disciple. Af dem erholdt 4 første, 3 anden Karakter. Tillige bestode 2 Privatister Prøven her ved Skolen, begge med anden Karakter. Navnene og de særlige Fagkarakterer vil se af omstaaende Liste.

Afgangsexamen 1874.

De Dimitteredes Navne.	Dansk Udarb. I.	Dansk Udarb. II.	Latin skriftlig.	Latin mundtlig.	Græsk.	Historie.	Arithmetik.	Geometri.	Naturlære.	Points.	Hoved- karakter.
Joachim Moltke	$mg \div \frac{1}{3}$	$mg \div \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{2}$	$mg \div \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{6}$	$mg + \frac{1}{3}$	$mg + \frac{1}{6}$	$mg + \frac{1}{2}$	$mg + \frac{1}{3}$	69	Første.
Carl Leuning	mg.	$mg \div \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{2}$	mg.	$mg + \frac{1}{3}$	ug.	$mg \div \frac{1}{3}$	$mg + \frac{1}{3}$	ug.	75	Første.
Viggo Holm	$mg \div \frac{1}{3}$	$mg \div \frac{1}{3}$	mg.	$mg \div \frac{1}{6}$	$g + \frac{1}{2}$	$mg \div \frac{1}{6}$	mg.	mg.	$mg \div \frac{1}{3}$	69	Første.
Valdemar Baland	g.	$g + \frac{1}{3}$	g.	$g + \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{3}$	g.	$g + \frac{1}{3}$	mg.	59	Anden.
Julius Meyer	mg.	mg.	$tg + \frac{1}{2}$	$g \div \frac{1}{6}$	$g + \frac{1}{2}$	$mg + \frac{1}{6}$	tg.	$g + \frac{1}{2}$	$g + \frac{1}{3}$	56	Anden.
Vilhelm Bille-Brahe	$mg + \frac{1}{3}$	$g \div \frac{1}{3}$	$tg + \frac{1}{3}$	g.	$tg + \frac{1}{3}$	g.	$tg + \frac{1}{2}$	$tg + \frac{1}{2}$	$mg \div \frac{1}{6}$	44	Anden.
Louis Nielsen	$mg + \frac{1}{3}$	$mg \div \frac{1}{3}$	$g \div \frac{1}{6}$	$g + \frac{1}{3}$	$mg \div \frac{1}{3}$	$mg + \frac{1}{6}$	$g \div \frac{1}{6}$	$mg + \frac{1}{3}$	$ug \div \frac{1}{3}$	66	Første.
Privat forberedte:											
Søren Nielsen	mg.	ug.	tg.	$g \div \frac{1}{3}$	$tg + \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{2}$	$g \div \frac{1}{3}$	$tg \div \frac{1}{3}$	g.	41	Anden.
Heinrich Krüger	$g + \frac{1}{3}$	$mg \div \frac{1}{3}$	$mg \div \frac{1}{6}$	$mg \div \frac{1}{3}$	$mg \div \frac{1}{3}$	$g \div \frac{1}{3}$	g.	$g + \frac{1}{3}$	tg.	55	Anden.

Skolens Aarsprøve afholdtes i 1874 med den Fordeling af Fag og Klasser, som findes anført i Slutningen af forrige Aars Indbydelsesskrift. Efter Aarsprøvens Slutning opflyttedes fra 5te Klasse de der-værende 7 Disciple, fra 4de Klasse samtlige 9, fra 3die Klasse 16 af 18, fra 2den 9 af 12, fra 1ste 14 af 21, fra Forberedelsesklassen 7 af 12.

Halvaarsprøven foretoges i December. Den var en fuldstændig Prøve for VI, V og IVs Vedkommende, ordnet efter den nye Afgangs- og Aarsprøve (efter Lov af 1ste April 1871). I de andre Klasser var Prøven overvejende eller udelukkende skriftlig.

Lærerpersonalet.

Adjunkt Schousboe, der i forrige Skoleaar havde Tjenstledighed, overtog ved dette Skoleaars Begyndelse igjen sine Timer. Viceinspektørens Gjerding deltes da mellem ham og konstitueret Adjunkt Markman, der under 21de Oktober 1874 har faaet fast Ansættelse.

Disciplene.

Efter den offentlige Prøve i 1874 afgik herfra til Universitet: Carl P. J. Leuning, Joachim L. Moltke,

Viggo V. Holm, P. J. Louis S. Nielsen, C. Valdemar H. H. Baland, H. V. Julius Meyer og A. Vilhelm Bille-Brahe.

Fremdeles udgik under eller efter Examen Leopold Redsted, Herman Olsen og Valdemar Levy, der ikke skulde studere.

Ved Afgangsprøven optoges 34 nye Disciple, deriblandt 3 skolesøgende, saa at Herlufsholm begyndte Skoleaaret 1874—75 med 105 Disciple og desuden fire skolesøgende, af hvilke de to i Aarets Løb ere flyttede ind paa Skolen.

Vi have i dette Skoleaar mistet en Discipel ved Døden, idet Søren Ørsted, Søn af Pastor Ørsted i Simmerbølle, afgik ved Døden den 8de Oktober af en Hjernesygdom, 15 Aar gammel. Han var en dygtig og brav Discipel, meget afholdt af Lærere og Kammerater. Efter Forældrenes Ønske bleve hans jordiske Levninger førte til Simmerbølle, men forinden bragte Rektor ham en sidste Hilsen fra Lærere og Kammerater.

I Skoleaaret ere udmeldte af VI Klasse Carl G. D. Bech for at blive Boghandler, af II Klasse Herluf T. Bonnez (til Søs), Theodor Rundin (skal ikke studere), G. A. Maaløe (nyoptagen, skal ikke studere), af I Klasse Herman Bauditz (Frederiksborg Skoles Realklasser) Ivar Levy (skal ikke studere), af Forberedelsesklassen Christian Holm (nyoptagen, udmeldt formedels Sygdom). Skolen tæller saaledes den 1ste Juni 90 Disciple (og to skolesøgende), som her opføres efter den Plads, de indtage i Klasserne ifølge Gjennemsnitspladsen i Aarets første 8 Maaneder, VI og V Klass

efter Udfaldet af Halvaarsprøven. Faderens Stand er anført i Parenthes. De ifjor optagne Disciple ere betegnede med *; deres Fødselsaar og -Dag ere tilføjede.

Dimittenderne.*)

1. Michael Petersen-Friis (Stedfader Forpagter F. paa Lindersvold).
2. Johannes P. H. Balle (Pastor B. i Aversie).
3. Harald Sehested (Hofjægermester de S. til Broholm, R. af Dbg. og Dbm.).
4. Hugo Adsersen (Kapit. A. i Kjøbenhavn, R. af Dbg.).
5. Mathias Wad (Pastor W. i Korsør, R. af Dbg.).

V Klasse.

1. J. Georg V. A. Bruun (Overretssagf. B. i Maribo).
- 2*. A. H. Emil Fangel (Skovrider, Forstraad F. i Slesvig), f. 8de Febr. 1858.
3. Christian L. Andersen (Proprietair A. til Lønningegaard).
4. Ferdinand Kolbye (Kammerraad K., Stenhus ved Holbæk).
5. Axel H. Bille-Brahe (Kammerherre, Stiftamtmand, Baron B.-B., Kmdr. af Dbg. og Dbm.).
6. J. Sophus Müller (Proprietair M. i Kjøbenhavn).
7. Georg V. Reumert (Prof., Dr. med. R., Distriktslæge i Odense, R. af Dbg.).
8. Søren K. Nielsen (Skolelærer N. i Ulse).

*) Carl M. Friderichsen (Borgmester F. i Vordingborg) forbliver efter eget Ønske to Aar i VI Klasse.

9. C. Johannes B. Davidsen (Pastor D., Taulov i Jylland*).

IV Klasse.

1. N. Aage Gad (afd. Kancelliraad G., By- og Herredsfoged i Thisted).
2. Nicolai C. Müller (Broder til Nr. 6 i V Kl.).
3. Vilhelm A. Albeck (afd. Farver A. i Assens).
4. Adolph L. Hansen (Skomagerm. H. i Stubberup).
5. Julius Jespersen (afd. Pastor J. til Hundslund i Jylland).
6. Tage E. Schak (afd. Pastor S. til Hersted-Øster og -Vester).
7. Henrik E. Hansen (Proprietair H., Taagerudsgaard paa Lolland).
8. Johannes J. V. Hansen (Pastor H. i Hammer).
9. Carl L. Johansen (afd. Pastor J. til Vridsted i Jylland).
10. Holger Sehested (Broder til Nr. 3 blandt Dimitt.).
11. Frederik P. G. Salicath (Borgmester S. i Storehedinge).
12. Carl J. M. Hansen (afd. Kapitain H.).
13. Sophus V. Falkenskjold (Lieutenant F., Forpagter paa Eleshult i Skaane, Dbm.).
14. H. Christian Selmer (Pastor S. i Fensmark).
15. Otto H. Jørgensen (Pastor J. i Førsløv).

*) Indtager denne Plads som syg ved Halvaarsprøven.

III Klasse.

1. J. Oskar N. Johansen (Barber J. i Korsør).
2. Constantin Brun (Oberst B. i Kjøbenhavn, R. af Dbg.).
3. J. Christian D. Riis (Postmester R. i Vordingborg).
4. Jacob L. H. Grønbech (Proprietair G. i Kbhavn).
5. Eggert Johnsen (Assistent J. ved den grønland-
ske Handel paa Egedesminde).
6. C. E. Valdemar Joost (Lærer J. i Gammel-Ha-
derslev).
7. Constantin Kjer (Cand. philol. K.; Stedfader Over-
læge Salicath i Faaborg).
8. Valdemar Jensen (Vinhandler J. i Odense).
9. Peter Nansen (Pastor N. i Næstved).
0. Peder Th. Foldberg (administ. Direktør F., Renne-
bäck i Skaane).
1. Knud Chr. Ludvigsen (Grosserer L. i Kjøbenhavn).
2. Just S. Schwarz (Pastor S. i Vistofte).
- 3*. Valdemar Lange (Pastor L. i Vordingborg), f. 17de
Juli 1859.
- 4*. Andreas R. Leifer (Ex. jur., Fuldmægtig L. i Ny-
kjøbing p. F.), f. 22de Septbr. 1858.

II Klasse.

- 1*. L. Chr. Gabriel Tryde (Chordegn, Lærer T. i
Holbæk), f. 20de Septbr. 1860.
2. Carl F. Philip (Grosserer Ph. i Kjøbenhavn).
3. Julius J. Lind (Sekretær, Graver L. i Kjøbenhavn).
4. Andreas P. R. Jørgensen (Broder til Nr. 15 i IV Kl.).

5. Victor Kolbye (Broder til Nr. 4 i V Klasse).
6. Carl J. F. Bülow (afd. Fuldmægtig v. B.; Væрге Kammerjunker v. B., Inspektør ved Klasselotteriet)
7. Asmus S. Askow (Skrædermester A. i Aabenraa)
8. C. A. Valdemar Blad (Vexelmægler B. i Kbhavn)
- 9*. Vilhelm K. Leifer (Broder til Nr. 14 i III Klasse)
f. 2den Oktober 1860.
10. Poul J. Grønvold (Kjøbmand G. i Slagelse, R. af Dbg.).
11. J. H. Thorning Paludan (Pastor P. paa Fejø).
12. J. Georg Forchhammer (Rektor, Dr. phil. F. paa Herlufsholm).
13. Oscar F. Müller (Proprietair M. i Kjøbenhavn).
14. Olaf Finsen (Amtmand F. paa Færøerne, R. af Dbg.).
15. Hans B. Jansen (Kammerassessor J., Toldforvalter i Assens).
16. Rowland H. H. Grøn (Grosserer G. i Kjøbenhavn R. af Dbg.).
- 17*. Carl Steenstrup (Ritmester S. i Næstved, R. af Dbg.), f. den 24de Oktober 1861.
18. C. L. Alfred Prior (Varemægler P. i Kjøbenhavn)

I Klasse.

- 1*. Arne J. Poulsen (Pastor P. i Karleby paa Falster)
f. 18de Novbr. 1862.
- 2*. Georg F. L. Sarauw (Skovrider, Forstraad S. Petersværft), f. 12te Novbr. 1862.
3. Niels Christian Brorson (Korpslæge B. i Helsingør)
4. Valdemar A. V. Tegner (afd. Kapitain T.).

- 5*. Carlo V. H. S. Gyldenfeldt (afd. Kapitejn G.), f. 25de April 1863.
- 6*. Vilhelm J. M. Øhlenschläger (Pastor Ø. i Sørby-magle), f. 26de December 1861.
7. L. Martin M. Christensen (Proprietair C. i Kjøbenhavn).
8. Jens J. Christiansen (Amtsforvalter C. i Assens, R. af Dbg.).
9. Christian Blom (afd. Herredsfuldmægtig B.).
- 10*. Ulrik J. C. Jensen (Forpagter J. Harrestedgaard), f. 8de Marts 1861.
- 11*. Carl A. T. F. Bühring (afd. Partikulier B.), f. 29de Septbr. 1861.
12. Carl J. Brorson (Broder til Nr. 3 i samme Kl.).
- 13*. Harald F. V. Meincke (afd. Kapitejn M.), f. 30te Juni 1862.
14. Carl F. Ahlefeldt - Laurvigen (Hofjægermester, Greve A.-L. til Møllerup).
- 15*. N. R. Finsen (Broder til Nr. 14 i II Kl.), f. 15de December 1860.
16. J. Louis H. Paludan (Broder til Nr. 11 i II Kl.).
17. Carl C. S. Christensen (Skolelærer C. i Snertinge).
- 18*. Arent H. Hunderup (Pastor H. i Egitslevmagle), f. 31te Maj 1863.
19. E. F. C. Johannes Langhoff (Professor L., Sognepræst til Bødstrup, Provst, R. af Dbg.).

Forberedelsesklassen.

- 1*. Stephan P. C. Nandrup (Kjøbmand N. i Næstved), f. 27de Oktober 1863.

2. F. Emil F. J. Arps (Kjøbmand A. i Flensborg).
- 3*. Laurits J. O. Jensen (Broder til Nr. 10 i I Klasse),
f. 1ste Marts 1863.
- 4*. Peter C. Callesen (Kjøbmand C. i Aabenraa), f.
3die Febr. 1862.
- 5*. Thorvald C. Gad (Godsforvalter G. paa Gunders-
levholm), f. 22de Juni 1862.
- 6*. Eigil R. Jensen (Professor, Overlæge J. i Vor-
dingborg, R. af Dbg. og Dbm.), f. 11te Oktbr. 1863.
- 7*. Olaf Lange (Pastor L. paa Fæmø), f. 20de April
1863.
- 8*. Peter L. Ingerslev (prakt. Læge I. i Præstø), f.
18de Marts 1863.
- 9*. Henry V. Jastrau (Kapitain J., Slotsforvalter paa
Fredensborg), f. 17de Septbr. 1863.
10. P. Christian Jacobsen (Gartner J., Frydenlund).
- 11*. Herman A. Hertz (Økonom H. paa Herlufsholm),
f. 6te Febr. 1863.
12. Peter A. Hansen (afd. Handelsagent H. i Flensb.).
- 13*. Alfred A. F. Gjellerup (Toldkontl. G. paa St.
Thomas), f. 20de August 1863.
- 14*. Bertel C. Veibel (Skolelærer V., Overlert, Sønder-
jylland), f. 4de August 1862.
- 15*. Christian A. E. Lommer (afd. Premierlieutenant
L.), f. 14de Juli 1863.
- 16*. J. Henrik C. Weeke (Kjøbmand W. i Næstved),
f. 5te April 1863.
- 17*. Johannes O. J. Poulsen (Grosserer P. i Kjøben-
havn), f. 11te August 1862.
- 18*. Louis W. Kastrup (Forpagter K. til Lynga i
Sverig), f. 20de Septbr. 1863.

19*. Viggo C. Pingel (Redaktør P. i Sønderborg), f.
17de November 1863.

Det **aarlige Kontingent** for en Discipel paa Herlufsholm er 480 Kroner som Vederlag for Undervisning, Bolig, Kost, Vadsk, Belysning og Brændsel, i Sygdomstilfælde Lægehjælp og Medicin.

Nye Disciple optages ikke i Skoleaarets Løb. **Annmeldelser om Aspiranter** til de Pladser, der blive ledige ved Slutningen af Skoleaaret, indsendes til Stiftelsens Forstander, Hs. Excell. Gehejmeraad Hall, inden Udgangen af Maj Maaned; foruden Drenge's fulde Navn og Fødselsdatum maa deri opgives, hvad han har læst, og hvilken Klasse han forberedes til.

Der turde være Anledning til at gjøre Forældre og Værger opmærksomme paa, at Udmeldelser altid maa tilstilles Rektor inden Udgangen af den Maaned, hvori Disciplen skal forlade Skolen; for enhver Discipel, der ikke er udmeldt inden den 1ste i en Maaned, maa denne Maaned's Kontingent betales. Udmeldelser i Juleferien bør altsaa tilstilles Rektor inden December Maaned's Udgang og i Sommerferien inden Juli Maaned's Udgang.

Skolen og Opdragelsesanstalten.

Herlufsholms Skole har ingen Realklasser, men Undervisningen beregnes paa fuldstændig Gjennemførelse af begge de ved Lov af 1ste April

1871 fastsatte Retninger for den lærde Skole, der mathemathisk - naturvidenskabelige og den sproglig historiske. Skolen bestaar saaledes foruden Forberedelsesklassen af 6 etaarige Klasser (I—VI). Iaa vil Afgangsexamen til Universitetet første Gang blive afholdt efter den nye Ordning. I V Klasse er der for Tiden 2 Disciple, der har valgt den mathematisk naturvidenskabelige Retning, i IV Klasse 3, i III Klasse 5.

I Løbet af dette Skoleaar er følgende Rundskrivelse udsendt til Forældre og Værger:

For at en Opdragelsesanstalt som Herlufsholm kan løse sin Opgave, er det af højeste Vigtighed, at der finder den nøjeste Samvirken Sted mellem Hjemmet og Skolen.

Hjemmet har et Krav paa jevnligt og regelmæssigt at faa Underretning ikke blot om Disciplenes Flid og Fremgang, men ogsaa om deres Opførsel og om hele den Udvikling, der i legemlig og sjælelig, aandelig og moralsk Henseende foregaar med de Drengene og unge Mennesker, der ere Skolen betroede. Derfor modtage Forældre og Værger for Disciplene af de 5 yngste Klasser ogsaa hver Maaned en Beretning, der giver de Underretninger, som Skolen i disse Henseender anser det for fornødent at give; vigtigere Meddelelser lade ikke vente paa sig til Maanedens Udgang og Oplysninger meddeles, naar det ønskes.

Men ligesom Skolen Intet ønsker at skjule for

Hjemmet, bede vi ogsaa Hjemmet indtrængende Intet skjule for Skolen. Ligesom vi ved Indmeldelsen modtage en Sundhedsattest, der vejleder os med Hensyn til alt, hvad der i legemlig Henseende er at iagttage, saaledes er enhver oprigtig Meddelelse om Disciplens tidligere Forhold (eller hans Forhold i Hjemmet i Ferierne), om hans Karakter med dens Ejenommeligheder, om hans Skrøbeligheder og mindre gode Tilbøjeligheder os af allerstørste Vigtighed ved vor Opdragergjerning. Ved Siden af den Ensartethed i Behandlingen, som naturligvis maa gennemføres paa et Sted som dette, vil der være rig Lejlighed til at arbejde med den enkelte, naar vi først kjende ham, men dertil maa Hjemmet med fuld Oprigtighed støtte os, og ikke af misforstaaet Ømhed fortie Noget.

Hjemmet og Opdragelsesanstalten arbejde til et og samme Maal med de Unge, Hjemmet slipper ikke sin Pligt og Ret til at opdrage sine Sønner, fordi det er lagt en væsentlig Del af denne Gjerning i vor Haand; men Hjemmene ere mange og højst forskjellige i Stilling og Vilkaar; Skolen maa derimod stille alle Disciple ens. Dette vil jeg bede de ærede Forældre og Værger at betænke, naar jeg nu henvender mig til Dem om Deres Bistand i et Par Punkter.

Det første gjælder Tobaksrygningen. Skolen giver Disciple i de to ældste Klasser, V og VI, en indskrænket Tilladelse til at ryge paa deres Kamre og en begrændset til at ryge i det Fri. For alle andre Disciple er Tobaksrygningen forbudt, og Skolen er forpligtet til med de Midler, der staa til dens

Raadighed, at hævde sine Love. Skolen maa have en bestemt Grændse og kan aflere Grunde ikke sætten lavere, blandt andet ogsaa, fordi mange Disciple først konfirmeres i fjerde Klasse; der kan ikke tage noget Hensyn til de enkelte større Disciple, som findes i lavere Klasser. Jeg beder derfor de ærede Forældre og Værger ikke at gjøre Skolen dens Opgave vanskeligere og forviske Disciplenes Begreber om det Lovlige, ved at tillade eller se gennem Fingren med, at de Unge ryge i Hjemmet, førend deres Tid kommer i Skolen.

Det andet Punkt gjælder Disciplenes Lomme penge. Skolen udbetaler enhver Discipel hver Søndag de fastsatte Ugepenge, der stige, altsom Disciplene blive ældre, saaledes at Disciplene i Forberedelsesklassen, første og anden Klasse faa 20 Øre, tredie Klasse 25 Øre, i fjerde 35 Øre, i femte (hvor Tobaksrygningen indtræder) 70 Øre, i sjette 1 Krone. Da Disciplene faa alt, hvad de behøve (ogsaa Frimærker til Breve) af Skolen, ere Ugepengene udelukkende til Overflødighedsgjenstande (Hvedebrød, Frugt, Tykmælk osv., for de ældste Tobak) og dertil maa de ansees for fuldkommen tilstrækkelige. Jeg vil indtrængende bede Forældre og Værger at lade det berøved og ikke yderligere forsyne Disciplene med Penge, som i de allerfleste Tilfælde blive misbrugt (i Smaaklasserne til Slikkerier, i de højere Klasse til Tobak eller værre Ting, som Spirituosa). Det er ofte forbavsende, hvor mange Disciple der have Pengemellem Hænder, især efter en Ferie. De gaa hurtigt

men give daarlige Vaner og gjøre kun Fortræd. Jeg vil indtrængende bede Forældre og Værger ikke at give Disciplene overflødige Rejsepenge eller Lomme-penge under nogen Form (ogsaa Frimærker ere Penge). I særlige Tilfælde (til Julegaver eller lignende) vil Udæggeren efter Opfordring af Forældre eller Værger forsyne vedkommende Discipel med det dertil fornødne Beløb, hvis Anvendelse saaledes baade Skolen og Hjemmet kan kontrollere.

Da Disciplene faa baade god og rigelig Føde, kan det ikke tillades dem andetstedsfra at modtage egentlige Fødevarer under nogensomhelst Form, medens Skolen ikke har noget imod, at der af og til sendes Kager eller Frugt. Det forudsættes altid, at de som gode Kammerater dele, hvad der saaledes sendes dem, med Kammerater, hvorved Uligheden i Vilkaar nogenlunde kan jevnes. Paa sin Fødselsdag faaer enhver Discipel dobbelte Ugepenge; han kan ogsaa med Forældrenes eller Værgernes og Skolens Samtykke faa Tilladelse til at fejre Dagen f. Ex. ved et Chokoladegilde. — Jeg vilde bede Forældre og Værger om ogsaa at være varsomme med, hvad de af Overflødig-hedssager medgive Disciplene ved Hjemrejsen efter Ferierne; jo mere de Unge forvænnnes, desmindre vil Skolens jevne Køst smage dem, og desstørre blive Fritelserne til at erhverve sig ad Omveje, hvad der ikke bydes dem her.

Et nyt **Gymnastikhus** er blevet opført i Sommeren 1874 og taget i Brug den 3die September. Gymnastiksalen er indvendig $27\frac{1}{2}$ Alen lang, $12\frac{1}{2}$ Alen bred og 8 Alen høj, dækket af et ferniseret Bjælkeloft med en anseelig Drager i Midten, løbende gennem hele Salens Længde; den er rigeligt ventileret ved 8 runde Ventiler af 21 Tommers Diameter, fire paa hver Langside. Paa alle fire Vægge er anbragt et ferniseret Brystpanel, som staaer i Forbindelse med Vinduesindfatningen. Salen kan opvarmes af en Kalkelovn, der staaer i det ene Hjørne. For Enden af Salen ligger et Vaabenkammer, der har samme Højde som Salen, en Længde af $8\frac{1}{2}$ Alen og en Bredde af 6 Alen.

Foruden de i Vaabenkammeret opbevarede Redskaber (Skydevaaben med Tilbehør, Exerccergevære, Huggertter med Tilbehør, Haandvægte m. m.) er der i Gymnastiksalen selv anbragt følgende Redskaber: To faste Bomme, lodrette Redskaber, Springmaskine, Voltigerhest med Klodser, Madratser (ophængte paa Knager, naar de ikke bruges), Trapez og Ringe, En tretov, Skraastang og Eskaladeringsbrædt. Til Opbevaring af Gymnastikskoene er indrettet et Hjørneskab med inddelte og aflaaede Rum.

Den gamle Gymnastiksal, der laa i Skolebygningens Stueetage, er omdannet til 3 Værelser, et etfaaet Værelse til Brug for Rektor (i det gamle Vaabenkammer opbevares Arkivet). Det tilstødende tofaaet Værelse benyttes til Læseværelse. Her fremlægges alle Bøger, der anskaffes til Skole- eller Discipel-Bibli-

heket, og Værelset staaer aabent for Disciplene i VI, VII og IV Klasse hver Aften efter Kl. 6, Søn- og Helgedage efter Kl. 1. Her findes et Haandbibliothek, bestaaende af Lexica og andre Haandbøger. Det ordinære Værelse paa et Fag er Lærerværelse; der findes ogsaa et Haandbibliothek, dels bestaaende af Koblebøger til Brug ved Undervisningen, dels af Koblerværker, som derfra ogsaa kunne udlaanes til Brug paa Læsestuen.

Skydning er øvet af de to øverste Klasser (som have fælles Undervisning), saaledes at hver Elev i Føderaaaret 1874 har afgivet 12 Skud paa 100 Alen, i Foraaret 1875 5 Skud paa 100 og 20 Skud paa 150 Alen. Skydebanen (som iaar er under Ombygning) ligger paa et Sted nemlig ikke for Tiden Skydning paa længer Afstand. Denne Skydning er foretagen med den nye Minié-riffel af Skytteforeningernes Model, medens dog de ældre Riffler tillige have haft Øvelse med Remington-riffelen, og et Par af de flinkeste efter eget Valg have benyttet denne ved Skydeøvelserne. — I 4de Klasse er der lagt Vægt paa Geværøvelser, som forbereder til Skydning; Eleverne ere ligeledes gjorte bekendte med Hærens Riffel, og hver af dem har gjort 20 Skud paa Salonbøssen.

Svømmeundervisningen har paa Grund af den gamle Vandstand paa Svømmestedet (i Aaen) maattet benytte en noget anden Methode end den almindelige, og at overlade mere til Kappelysten, idet der gaves

de Elever, der opnaaede Færdighed i at svømme 20 Alen, en vis fri Benyttelse af Svømmeplaaden, naaede man for de flestes Vedkommende hurtig ud over Elementerne, og Antallet af Svømmere har stadig været i rask Fremgang.

Ingen Discipel har været fuldstændig fritagen for alle Øvelser. For de egentlige gymnastiske Øvelser ere 3 i Løbet af dette Skoleaar blevne helt fritagne; Aarsagerne hertil samt Aarsagerne til Fritagelser, der have strakt sig ud over 5 Undervisnings-Timer, sees af følgende Liste:

	Helt fritagne:	Fritagne for 6—12 Timer:
Sygdomme i Nervesystemet	1	1
— Aandedrætsorganerne	”	”
— Blodcirkulationsorganerne	1	”
— Underlivsorganerne	”	”
— Overextremiteterne	”	1
— Underextremiteterne	1	4
Forskjellige ydre Betændelser	”	”

Disciplene af 1ste Klasse og Forberedelsesklassen have i halvanden sammenhængende Time om Ugen havt Undervisning i **Dands** under Vejledning af Gymnastik- og Dandselærer Eggert. Lejlighedsvist er der ogsaa aabnet de ældre Disciple, der ønske det, Adgang til Dandseundervisning i enkelte Timer.

Siden Efteraaret 1868 har der bestaaet **Snitteskole** paa Herlufsholm, hvor de Disciple, der ønske det, mod en passende Godtgjørelse und Tegnelse, Hr. Berthelsens, Vejledning, øves

Iaaandfærdighed. Efterat Forstanderen i 1872 har
 indrømmet Skolen et større og bedre Lokale, er Ele-
 ernes Antal voxet; i Aaret 1874—75 har der saa-
 edes været 45 Elever i Oktober, 48 i November, 48
 December, 42 i Januar, 32 i Februar, 30 i Marts
 og 14 i April. Undervisningstimerne ere 5 Timer
 gentlig fra 5 til 6 og 3 Timer Søndag Eftermiddag
 ca 2 til 5. Kontingentet for hver Elev er 2 Kr.
 m Maaneden (1 Kr. 33 Øre for Brødre), og maa de til-
 lige betale Træ, Løvsave og andre Ting, de forbruge.
 Ierlufsholms Forstander har siden 1873 indrømmet
 Elever Friplads (i 1874 Chr. Riis, Oscar Johansen, Olaf
 Winsen, Th. Paludan). Det er paa enkelte Undta-
 elser nær Disciplene af de 3 nederste Klasser, som
 frekventere Skolen, og den væsentlige Beskjæftigelse
 er Udsavning med Løvsav og Sæmmensætning af de
 udsavede Gjenstande. Snitningen med Jern og
 Støv har kun været foretaget undtagelsesvis, dels
 fordi Eleverne ere saa unge og oftest ophøre i den Alder,
 de rigtigt skulde begynde, og dels fordi de ved Snit-
 ningen baade senere og vanskeligere komme til et
 resultat end ved Savningen. Siden 1873 er Skolen
 fuldstændig forsynet med Høvlebænk og Værktøj, og en
 Høvedker har i de 3 Søndagstimer vejledet enkelte
 elever i Brugen af Høvl og Sav.

I indeværende Skoleaar have Fagene været for-
 delt paa følgende Maade:

Rektor Forchhammer Latin i VI og V samt Dansk i VI	16	Timer
Overl. Leth Dansk i III, II og I	8	—
Overl. Kielsen Græsk i VI og V, Latin i IV	20	—
Overl. Neergaard Hebraisk i VI og V, Naturhistorie i IV—I samt Fbkl., Geo- grafi i IV—I	21	—
Adj. Mossin Matematik i III og I, Na- turlære i VI og V, Historie i IV—II	22	—
Adj. Hoff Dansk i V, Engelsk og Oldnor- disk i VI og V, Tydsk i IV, III og I, Historie i I og Fbkl.	21	—
Adj. Damborg Fransk i VI—III, Fbkl., Religion i III, II	23	—
Adj. Schousboe Latin i I, Dansk, Geo- grafi og Regning i Fbkl.	16	—
Adj. Andresen Latin i V og III, Græsk i IV, Tydsk i Fbkl., Religion i I og Fbkl.	23	—
Adj. Hasselager Historie i VI og V, Græsk i III, Latin og Tydsk i II	22	—
Adj. Petersen Naturlære i V M, IV og III, Matematik i V M, IV og II, geo- metrisk Tegning i V M, IV, III	28	—
Adj. Markman Dansk i IV, Fransk i I og II, samt (med Assistenten) Gymna- stik m. m. i alle Klasser	27	—

tegnel. Bertelsen Skrivning og Tegning

i II—I og Fbkl. 10 —

Organ. Hoffman Sang i hele Skolen . . 4 —

I Sangundervisningen deltagte alle de Disciple, der have temme, stemmevis en Time om Ugen; Løverdags Eftermiddag Kl. 5—6 holdes Fællessang.

I særskilte Timer (20 om Ugen) giver Skolens Musiklærer, Organist Hoffman, Undervisning i Instrumentalmusik til de Disciple, der ytre Lyst og Anlæg i denne Retning.

Fagenes ugentlige Timetal i de forskjellige Klasser sees af følgende Tabel:

	VI.	V.	IV.	III.	II.	I.	Fbkl.
Dansk (Oldnordisk)	4	4 (1)	2 (1)	2 (1)	2	3	4
Latin	8	9	8	7	8	6	—
Fræsk	6	6	5	5	—	—	—
Fransk	3	3 (2)	3	3	3	3	5
Tydsks	—	—	2	2	2	2	4
Engelsk	2	2	—	—	—	—	—
Religion og Bibelhist.	—	—	—	2	2	2	2
Historie	4	3	2	2	2	2	2
Geografi	—	—	2	1	2	2	2
Mathematik og Regning	—	(9)	5	5	5	5	4
Naturlære	3	3 (4)	(2)	(2)	—	—	—
Naturhistorie	—	—	2	2	2	2	2
Skrivning	—	—	—	—	1	2	3
Tegning	—	(2)	(2)	(2)	1	1	2
Sang	2	2	2	2	2	2	2
Gymnastik osv.	3	3	3	3	3	3	3
Sum	35.	35.	36.	36.	35.	35.	35.
Hebraisk	2	2)					

Over sigt

over Skolens Arbejde fra 15de August 1874 til Juli 1875.

Dansk (Svensk; Oldnordisk).

- VI Kl. Den dansk-norske Literaturhistorie fra 1825 er gennemgaaet og dertil knyttet Oplæsning af Forfatterne (ogsaa nogle svenske Digterværker ere oplæste). Dispositionsøvelser Oplæsning og mundtlige Foredrag af Disciplene 19 Stile.

Oldnordisk. Wimmers Læsebog forfra til S. 104. Iversens Formlære med adskillige Tilføjelser især til de svage Verber.

- V Kl. Den danske Literaturs Historie fra de ældste Tider indtil Ewald. Særlig dvælet ved Oldtidens Literatur, ved hvilken B. Hoff's Omrids er lagt til Grund; fortalt Sagaer og Saga-Brudstykker, knyttede til Oplæsning af den gamle Edda. For den senere Tid er Hammerich's Omrids lagt til Grund.

Svensk med Benyttelse af Hammerich's Læsestykker. 22 Stile.

Den ugentlige Time med Disciplene af den math.-naturv. Afdeling benyttet til Oplæsning af græske og Shakespearske Tragedier samt svensk og norsk Literatur.

Oldnordisk. Wimmers Læsebog S. 1—35. Iversens Formlære er lært med Tilføjelser især til de svage Verber.

V Kl. I Literaturhist. er gennemgaaet Tiden fra Holberg til Nutiden med jævnlige Oplæsninger af Forfatterne. Klassen har skrevet 18 Stile. Den ugentlige Separattime med den mathematisk-naturvidenskabelige Afdeling er især benyttet til at gjøre Disciplene bekjendte med fremragende Værker af fremmede Litteraturer.

III Kl. Den nordiske Mythologi er gennemgaaet, dels ved Oplæsning, dels ved Fortælling. Oplæst for Klassen Hakon Jarl, Palnatoke og en Del af Nordens Guder, desuden en Del Sagaer efter Winkel Horns: Billeder af Livet paa Island; meddelt, dels ved Fortælling, dels ved Oplæsning Poul Møllers og Joh. Ewalds Levnet; forelæst Digte af begge; i den særlige Time med Mathematikerne er gennemgaaet den græske Mythologi, dels ved Oplæsning, dels ved Fortælling, læst 6 Sange af Odysseen, nogle Stykker af Herodot og to Komedier af Terents. Klassen har skrevet 20 Stile.

II Kl. Den ene ugentlige Time har været anvendt til Stil. Klassen har skrevet 30 Stile, mest af beskrivende og fortællende Indhold, enkelte Gange Oversættelser fra Tydsk og Fransk; den anden Time er brugt til prosaisk og poetisk Læsning.

I Kl. Pio og Wimmer: Dansk Læsebog for Mellemklasserne er benyttet til Oplæsning og Ana-

lyse; Bojesens Sproglære er læst og repeteret, endel Digte ere lærte udenad. Klassen har skrevet 40 Stile, hvoriblandt mange Diktatstile.

Fbkl. Pio og Wimmers Læsebog for Mellemlklasserne er benyttet til Oplæsning, Gjenfortælling og Analyse; af og til ere ogsaa andre Bøger anvendte til Oplæsning. Bojesens danske Sproglære. 4 Digte ere lærte udenad efter Læsebogen. Omtrent 60 Stile, Gjengivelse af Smaafortællinger eller efter Diktat, ere skrevne paa Klassen.

Latin.

VI Kl. Dimittenderne opgive: Cicero Cato major, Lælius, Seneca de constantia sapientis, Ciceros Taler pro Milone og pro Ligario, Livius 31te Bog, Tacitus' Annaler i Bricka's og Thomsens Udvalg S. 59—87, 124—126, 167—172, Horats' Oder Udvalg af 1ste, 2den og 4de Bog, Brevene med ars poetica, Virg. Æneide 1ste og 4de Bog. Kursorisk er i Aarets Løb læst Sallusts Jugurtha og Livius' 32te Bog.

Gjennemgaaet Tregders Literaturhistorie og Syntaxen efter Madvigs Grammatik, skrevet en Version om Ugen. Jævnliges Øvelser i at oversætte fra Bladet efter Henrichsens Versioner.

V Kl. Ciceros Cato major og Lælius, Talerne pro lege Manilia, pro Ligario, pro Dejotaro og, kursorisk, Livius 21de Bog. Virgils Æneide

2den og 3die Bog, Udvalg af Horats' Oders 1ste og 2den Bog samt af Madvigs carmina selecta. Efter Madvigs Sproglære Formlæren og Orddannelseslæren. 30 Versioner, alle paa Klassen. Tregders romerske Literaturhistorie.

IV Kl. Ciceros 4 catilinariske Taler, Livius' 32te Bog, 800 Vers af Ovids Metamorphoser efter Blochs Udvalg, 1ste Hefte. Madvigs forkortede Sproglære repeteret. 64 Stile, alle skrevne paa Klassen.

III Kl. Ciceros Tale for Sex. Roscius Amerinus, Kap. 1—45. Af Ovids Forvandlinger omtrent 200 Vers. Forchhammers latinske Stiløvelser og de tilsvarende Afsnit af Madvigs Sproglære ere læste, ligesom en Del af Formlæren er repeteret. En Stil ugentlig paa Klassen.

II Kl. Cæsars galliske Krig 2den Bog og 16 Kapitler af 3die. Formlæren repeteret; omtrent 40 Stile, alle skrevne paa Klassen. Til mundtlig Stil er benyttet Forchhammers latinske Stiløvelser (Stykke 1—25).

I Kl. Forchhammers Læsebog er læst og repeteret. Det tilsvarende af Bøjningslæren efter Madvigs Sproglære; Øvelsen i Stil en Gang om Ugen har bestaaet i Oversættelse dels af Læse bogens danske Stykker, dels af Exempler, dannede af Læreren.

Græsk.

VI Kl. Dimittenderne opgive: Odysseens 1ste og Iliad-

dens 1ste, 6te, 7de, 9de Bog og af 24de V. 55—227 og V. 468—695, af Tredgers Anthologi 330 Vers, Herodots 6te Bog Kapitel 94—140, 7de Kap. 201—39 og 8de Kap. 40—96, Bergs Udvalg af Thukydid S. 2—55, med Forbigaaelse af de større Taler, Platons Sokrates' Apologi og Kriton, Thriges Udvalg af Platon S. 1—10, 27—31 og 51—55 og Demosthenes' 1ste olynthiske Tale, Tale om Freden og 2den mod Philip. Heraf er i Aar læst Iliadens 6te, 7de og 24de Bog, Tredgers Anthologi, Kapitlerne af Herodots 7de og 8de Bog, Platons Sokrates' Apologi og Kriton, Thriges Udvalg af Platon og Demosthenes.

- V Kl. Odysseens 1ste og 2den Bog, Iliadens 1ste og 9de Bog, og, kursorisk, Odysseens 3die, 4de og 6te Bog; Bergs Udvalg af Thukydid S. 2—16 og S. 61—80 med Forbigaaelse af de større Taler, Herodots 7de Bog Kap. 201—39. Enkelte Dele af Bergs Formlære og 4de Kapitel af Tredgers Mythologi.
- IV Kl. Bergs udvalgte Stykker af græske Historikere S. 84—107. Homers Odyssee 11te Bog. De 3 første Kapitler af Tredgers Mythologi.
- III Kl. Bergs lille Forskole til Læsning af Græsk og de tilsvarende Afsnit af Bergs græske Formlære. Nogle faa Sider af Xenophons Anabasis, 3die Bog.

Fransk.

- VI Kl. Corneille, le Cid; Feuillet, le Village; Musset, Carmosine; Souvestre, Au coin du feu. Gar-

rigues, Fransk Sproglære med endel Forbigaaelser. 2 Stile om Ugen. Forskjellige Bøger ere benyttede til Extemporallæsning.

V Kl. Tøpffer, Nouvelles Genevoises. Feuillet, le Village. Garrigues, Fransk Sproglære med endel Forbigaaelser. 40 Stile. Barante, Jeanne d'Arc læst kursorisk.

Mathematikerne desuden: Molière, l'Avare; Scribe, la Calomnie; Sandeau, Mlle de la Seiglière. Corneille, le Cid. Mde Girardin, la joie fait peur.

IV Kl. Af Sicks franske Læsesog for de højere Klasser 100 Sider. Lesage, Gil Blas (bibliothèque rose illustrée) læst kursorisk. En Stil hveranden Uge.

Garrigues, fransk Sproglære, Formlæren.

III Kl. Af Sicks franske Læsebog for de højere Klasser er læst 100 Sider. Mérimée, Colomba, læst kursorisk. Garrigues, Formlæren. En Stil hver anden Uge.

II Kl. Af Sicks Læsebog for Mellemklasserne er læst c. 60 Sider. Garrigues, Fransk Sproglære, Formlæren. En Stil hver anden Uge.

I Kl. Af Sicks Læsebog for Mellemklasserne er læst 50 Sider. Formlærens Skema efter Garrigues. Af og til Stil eller Diktat.

Fbkl. Af Sicks Fransk Læsebog for Begyndere er læst 32 Sider. Af Garrigues' Fransk Sproglære er læst Hjælpeverberne og de regelmæssige Verber.

Tydsks.

- IV Kl. Jürs & Rungs Læsebog for Mellemlasserne S. 255—77, 301—55, Jürs & Rungs Deutsche Dichter S. 54—77, 97—108, 148 til Enden med Forbigaaelse af endel Digte. Simonsens Syntax. Maanedlig opgivet en 100 Sider Udenomslæsning (hver af Disciplene 4 Tragedier af Schiller).
- III Kl. Jürs & Rungs Læsebog for Mellemlasserne S. 159—76, 188—92, 204—24, 270—74, 286—320. Af sammes Deutsche Dichter 23 Digte, hvoraf 13 lærte udenad. Af Simonsens Formlære det Meste repeteret.
- II Kl. Jürs & Rungs Læsebog for Mellemlasserne S. 1—16, 28—67, 109—16. Jürs & Rungs Materialier Stykkerne 35—38, 51—53, 68, 77, 104. Simonsens Formlære er benyttet. 15 Stile, alle skrevne paa Klassen.
- I Kl. Kapers Læsebog for Mellemlasserne S. 1—35. Jürs & Rungs Materialier St. 54—60, 74—77. Det vigtigste af Formlæren er indøvet efter Simonsens Formlære. 15 Stile, alle skrevne paa Klassen.
- Fbkl. Listovs Elementarbog S. 66—98. Kapers Læsebog S. 1—27. Jürs & Rungs Materialier Stykkerne 35—36, 51—55, 78. Det vigtigste af Ankjærs Formlære. Omtrent 30 Stile.

Engelsk.

- VI Kl. Listovs Lærestykker II Afd. S. 98 til Enden. (Der opgives til Afgangsexamen hele Bogen

paa c. 30 Sider nær). — Ex tempore: The children of the new forest S. 1—95.

- V Kl. Listovs Ledetraad; sammes Læsestykker og Stiløvelser I med Forbigaaelse af de danske Stykker. Til Extemporallæsning er benyttet Tales of a Grandfather.

Hebraisk.

- VI Kl. Genesis. Whittes Grammatik og Analyse ere benyttede.
- V Kl. Genesis Kap. 1—8 ere læste og tildels repeterede. Af Whittes Grammatik: Formlæren.

Religion.

- III Kl. Balslevs Katekismus. Assens' Lærebog i den bibelske Historie.
- II Kl. Assens' mindre Lærebog i den bibelske Historie S. 125—175 (Bogen ud). Af Balslevs Katekismus: Tredie Trosartikel, Fadervor, Daabens Sakrament. Nogle Psalmer.
- I Kl. Balslevs Katekismus: Den første og anden Trosartikel. Assens' mindre Lærebog i den bibelske Historie S. 59—125. Nogle Psalmer.
- Fbkl. Balslevs Katekismus: § 1—§ 55. Assens' mindre Bibelhistorie S. 1—59. Omtr. 20 Psalmer.

Historie.

- VI Kl. Dimittenderne opgave: Verdenshistorien og Nordens Historie efter Thriges og Blochs Lærebøger.

- V Kl. Thriges mindre Lærebog i den gamle Historie.
Blochs Middelalderens Historie S. 1—72.
- IV Kl. Efter Blochs Lærebog i Historien til Brug for
Realskoler: Den nyere Historie S. 71—229.
- III Kl. Efter Blochs Lærebog: Den nyere Historie S.
1—139.
- II Kl. Blochs Middelalderens Historie S. 95—222.
- I Kl. Blochs Oldtidens Historie S. 1—94.
- Fbkl. Kofods fragmentariske Historie fra Folkevand-
dringen indtil Frankrig som Kejserdømme.

Geografi.

- IV Kl. Thriges Lærebog i Geografien for de højer-
Klasser med Tillæget.
- III Kl. Thriges Lærebog i Geografien for de højer-
Klasser: S. 5—18, desuden Afrika, Amerika
Australien og de tilsvarende Afsnit af samme.
Forfatters Tillæg til Lærebog i Geografien.
- II Kl. Erslevs Lærebog Nr. 2: Frankrig, de britiske
Øer, Sydevropa, Asien og Afrika.
- I Kl. Samme Lærebog S. 1—102.
- Fbkl. Ed. Erslevs mindre Lærebog i den almindelige
Geografi. Nr. 4.

Mathematik.

- V Kl. Den math.-naturv. Afd. Efter Steens Ren Ma-
thematik Læren om Permutationer og Kombi-
nationer, Proportioner, Kjædebrøk, Binomial-
formlen, Bogstavbrøker, imaginære Størrelser
Rækkeudviklinger, Talsystemer indtil § 128

Regning med afkortede Decimalbrøker (efter Diktat), hele Afsnittet om Ligninger med adskillige Tilføjelser og Logarithmer med deres Anvendelser. Julius Petersens Trigonometri og analytiske Geometri til Parablen.

4 Hjemmeopgaver om Ugen.

V Kl. Steens Elementær Algebra: Potens i udvidet Betydning, Logarithmer, Rentesregning, exponentielle Ligninger, Differens- og Kvotientrækker og efter Diktat de nødvendige Tilføjelser. Hele Algebraen er repeteret. Mundts Geometri §§ 303—320, 333—344, 372—403 samt en kort Fremstilling af Lighedannedhed. Hele Geometrien er repeteret. Mange skriftlige Øvelser paa Klassen, men saa godt som ingen Hjemmearbejder.

Til mundtlig Examen opgives: Steens Algebra og Mundts Geometri fra Forhold mellem Linier.

II Kl. Steens Elementær Algebra § 2 om Rod og §§ 5 og 6 om Ligninger. Mundts Geometri fra § 265 til § 305, fra § 321 til § 332, fra § 345 til § 371. En Udarbejdelse hver Uge.

I Kl. Efter Steens Elementær Arithmetik Proportioner, efter Steens Algebra Læren om Potens indtil § 10, om Rod indtil § 18. Mundtlig er der gennemgaaet Ligninger af første Grad med en og flere Ubekjendte og Regning med lette Bogstavudtryk. Julius Petersens Plangeometri forfra til § 80 med Forbigaaelse

af de §§, der handle om regulære Polygoner. Mange skriftlige Øvelser i Arithmetik og Regning.

- I Kl. Steens Elementær Arithmetik §§ 1—52 og 65—73. Tillige er gennemgaaet og indøvet Læren om Potenser med positive hele Exponenter, Addition, Subtraktion og Multiplikation af algebraiske Polynomier, samt Behandling af simple Ligninger af første Grad med en og flere Ubekjendte. En Time ugentlig er anvendt til praktisk Regning.

Regning.

- Fbkl. Bokkenheusers Regnebog for Mellemklasserne er benyttet til Indøvelse af Brøkgregning og Reguladetri i hele og brudne Tal. Af og til Hovedregning.

Naturlære.

- VI Kl. Dimittenderne opgive: Holtens Naturlære og Jørgensens Astronomi med flere Forligaaelser og Tilføjelser.
- V Kl. Den sproglige Afdeling: Efter Holtens Naturlære Ligevægt, Magnetisme og Gnidningselekticitet. Jørgensens Astronomi.

Den math.-naturv. Afd.: Ørsteds mekaniske Fysik. Efter Müllers „Grundriss der Physik“ Lyslæren med mange Forandringer og Tilføjelser; Interferenslæren er behandlet meget kort.

IV Kl. Efter Holtens Naturlære § 22—66, 77—96, 105—117, 119—124, 171, 176—182, Lyslæren med mange Forbigaaelser, Varmelæren indtil Dampmaskinen og lidt om Straale- og Ledeværme. Repeteret det, der blev læst forrige Aar.

I geometrisk Tegning er der gennemgaaet saadanne Konstruktioner, der ikke gaa meget udenfor, hvad der findes i Mundts Geometri.

III Kl. Johnstrups Kemi. Efter Holtens Naturlære Magnetisme og Elektricitet til § 295. I geometrisk Tegning er der indøvet de Konstruktioner, som findes i Mundts Geometri og enkelte vanskeligere, som knytte sig dertil.

Naturhistorie.

IV Kl. Lützens Lærebog i Zoologien Nr. 2. — Vauvells Botanik.

III Kl. Samme Lærebøger: fra Ormene Bogen ud; de enkimbladede Planter fra Halvgræsserne, de nøgenfrøede og blomsterløse Planter, desuden Læren om Plantens S sammensætning og Liv.

II Kl. Samme Lærebøger: fra Leddyrene indtil Ormene o: Side 162—210; de tokimbladede Planter.

I Kl. Samme Lærebøger: Fra Hønsefuglene indtil Leddyrene; den botaniske Formlære.

Fbkl. Lützens Lærebog: Side 1—96.

Stipendierne.

For Skoleaaret 1874—75 have

a. Stiftelsens Gratistpladser (fuldstændig Fri- tagelse for Kontingent) været tildelte Disciplene M. Petersen-Friis, C. Bech, C. Friderichsen, J. Balle, G. Bruun, Chr. Andersen, S. K. Niel- sen, J. Davidsen, A. Gad, Ad. Hansen, V. Al- beck, J. Jespersen, T. Schack, S. Falken- skjold, O. Johansen, Chr. Riis, J. Grønbech og Chr. Blom;

b. de Resenske Gratistpladser S. Ørsted*) og M. Wad;

c. den Rønnenkampske Gratistplads (for en Slesviger) V. Joost;

d. Stiftelsens halve Gratistpladser (det aar- lige Kontingent 120 Rd.) C. Hansen, F. Sali- cath, E. Johnsen, O. Finsen, C. Bülow, A. Jør- gensen, J. Schwarz, Th. Paludan, A. Askov og C. Christensen.

Ansøgninger om Gratistpladser for Disciple her i Skolen maa indgives til Stiftelsens Forstander inden hvert Aars 1ste August.

De to **Universitetsstipendier** paa 150 Rd. i halvaarlige Portioner have iaar været tillagte Student V. Holm, der ifjor dimitteredes her fra Skolen, og Stud. med. Joh. Kaarsberg, der dimitteredes iforfjor.

*) Ved S. Ørsteds Død fik O. Finsen fra 1ste Nov. den Resenske Friplads, hvorhos C. Bülow steg fra en halv til en hel Gratistplads.

De to **Meyerske Examens-Præmier**, hver paa 30 Rd., tilkjendtes for Aaret 1873 Disciplene G. Bruun og O. Johansen.

Det grevelig **Moltkeske Skolestipendium** for kgl. Embedsmænds Sønner, 4 Portioner paa 25 Rdl. halvaarlig, uddeltes i Decembertermin 1873, ligesom i indeværende Junitermin, til Chr. Selmer, T. Schack, Joh. Hansen og Peter Nansen.

Det grevelig **Moltkeske Universitetsstipendium** for kgl. Embedsmænds Sønner (100 Rd. halvaarlig, delt i to eller tre Portioner) blev for Decembertermin oppebaaret af Student L. Nielsen med 50 Rd. og Studenterne C. Leuning og V. Holm hver med 25 Rd.

Rejsestipendiets Fond. Restbeløbet, 48 Kroner 72 Øre med paaløbende Renter, indestaaer i Ringsted Sparekasse.

„Overlærer **Albert Leths Legat**“ har for Aaret 1875 været tillagt Stud. med. Jens Tofte.

De videnskabelige Samlinger.

Skolens naturvidenskabelige Samling er blevet forøget med et Herbarium med tilhørende 4 Ege-træsskabe, som Arvingerne efter afdøde Kammerherre, Hofjægermester Brun til Kraagerup have foræret Skolen.

Bibliothehet er siden Juni Maaned f. A. forøget

med følgende Bøger og literære Hjælpebidler; de med † mærkede ere tilsendte Skolen fra Ministeriet; * betegner Gaver, der skyldes Privatets Velvillie.

- Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. Forts. 1873—74.
- † Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearchiv. Forts. 1874—75.
- † Aarsberetninger og Meddelelser fra det store kgl. Bibliothek. Udg. af C. Bruun, Forts. 1874—75.
- Andersen, H. C., Samlede Skrifter. 1—28. 1854—1864. (antikvarisk kjøbt).
- Arentzen, K., Baggesen og Øhlenschläger. 1—4. 1872—74.
- Aristoteles, Über die Dichtkunst. Griechisch und Deutsch, von Dr. Fr. Sussemihl. 2. Aufl. Leipzig. 1874.
- Augier, E., Gabrielle. Paris. 1872.
- Bardey, E., Method. geordn. Aufgabensammlung. Leipzig. 1873.
- Baumann, H. R., Rafael. Optegn. efter Prof. Hoyens Forelæsning. 1866—67. 1 H. 1875.
- Becker, P. W., Historiske Afhandlinger. 1. 1874.
- * Beissel, Chr., Øvelser i den tydske Grammatik. 1874.
- Blicher, St. St., Gamle og nye Noveller. 1—7. 1846—47. (antikv.).
- * Boye, V., Vejledning til Udgravning af Oldsager. Aarhus. 1874. (Gave af Forf.)
- Braun, Gymnastique scolaire. Paris. 1874.
- Brehm, Dr. A. E., Fuglens Liv, popul. fremst. Paa Dansk udg. af P. Mariager. Andet Oplag. 1 Lev. 1874. Forts.
- Bricka, C., og S. Gjellerup, Den danske Adel i det 16de og 17de Aarh. Forts. 1874—75.
- † Brock, P., Numismatiske Undersøgelser. 1874.
- * Bruun, C., Bibliotheca Danica. Første Hefte, Theologi. 1872. Andet Hefte, Rets- og Lægevidenskab. 1875.
- Det store kgl. Bibliotheks Historie under Kong Frederik den Tredie og Kong Christian den Femte. 1874.
- Byron, Udvalgte dramat. Digte og Fortællinger ved E. Lembecke. Forts. 1874—75.
- Cantù, C., Verdenshistorie. Forts. 1874—75.
- Chateaubriand, Souvenirs. Paris. 1874.
- Chaucer, Canterbury Tales. By J. Saunders. London 1845.
- Conversationslexikon, Nordisk. Anden Udg. Forts. 1874—75.
- Dahl, H., Dansk Hjelpeordbog. Forts. 1874—75.
- Danske Magazin. Fjerde Række. IV. 2. 1875.
- Danske Samlinger for Historie, Topografi osv. Forts. 1874—75.
- Dansk Hof- og Statskalender. 1875.
- Dansk Kirketidende Forts. 1874—75.

- Deutsche Rundschau. Herausgeg. von Jul. Rodenberg. 1 H. Oct. 1874. Forts. 1874—75.
- Dickens, Charles, The Posthumous Papers of the Pickwick-Club. 1—2. Leipzig. 1842. (Kjøbt ligesom de følgende af samme Forf. paa Auktion).
- — American Notes for General Circulation. Lpz. 1843.
- — The Life and Adventures of Nicholas Nickleby. Lpz. 1843. 1—2.
- — Sketches. Lpz. 1843.
- — Life and Adventures of Martin Chuzzlewit. Lpz. 1844. 1—2.
- — Master Humphreys Clock. Lpz. 1846. 1—3.
- — A Christmas Carol in Prose; The Chimes; The Cricket on the Hearth. Lpz. 1846.
- — A Tale of two Cities. 1—2. Lpz. 1859.
- — Hunted down; The Uncommercial Traveller. Lpz. 1860.
- — Great Expectations. Lpz. 1861. 1—3.
- — Our mutual Friend. Lpz. 1864—65. 1—4.
- — The Mystery of Edwin Drood. 1—2. Lpz. 1870.
- Evripides, Skuespil, overs. af C. P. Christensen-Schmidt. Forlagt af Samf. t. d. Lit. 1. 1875.
- † Fenger, C., Om Mavekræft. 1874.
- Firmenich, J., Neugriechische Volksgesänge. Berlin. 1840.
- Fogh, C., Geologiens Hovedsætninger. 1874.
- Folkevennen. Forts. Kristiania. 1874—75.
- † Forelæsninger og Øvelser ved Københavns Universitet og polyt. Lærestalt. 1874. 1—2.
- Fra alle Lande. Forts. 1874—75.
- Franceson, Spanisch-deutsche und deutsch-span. Wörterbuch. 1—2. Leipzig. 1829.
- Fra Videnskabens Verden. 6. Scharling, W., Guldlandenes Opdagelse og Virkningerne deraf. 1874. 7. Schjøtt, Den græske Tragedies Oprindelse. Christiania. 1874. 8. (2den Række). Brøgger og Reusch, Jættegryderne ved Kristiania. 1874. 9. Rink, Om Grønlands Indland. 1875. 10. Aubert, De norske Loves Historie. 1875.
- Friis, F., Breve og Aktstykker ang. Tyge Brahe og hans Slægtninge. 1874.
- Fædrelandet. Red. af C. Ploug. Okt. Kvartal. 1874. Forts. folio.
- † Gad, A., Om de sympathiske Øjenaffektioner. 1874.
- † Gertz, M. C., Studia Critica in L. Ann. Senecae Dialogos. 1874.
- Gerusez, E., Essais d'Histoire Littéraire. Paris. 1866. (antikv.).
- Grimm, J. und W., Deutsches Wörterbuch. Forts. 1874—75.

- Grundtvig, N. F. S., Hvorfor kaldes vi Lutheranere? 1814.
 — Hvad skal vi gjøre, at vi kan arve det evige Liv? 1813.
 — Kirkens Gjenmæle. 1825.
 — Danske Højtids-Psalmer. 1826.
 — Om Daabs-Pagten. 1832.
 — Danske Folkefester. 1842.
 — Om Nordens historiske Forhold. 1843.
- * Gude, L., Den hellige Nadvere. 1874.
- † Guizot, L'Histoire de France jusqu'en 1789. Paris. 1. 1873
 Contin.
- Hackländer, F. W., Handel und Wandel. 1—2. Berlin 1850. (Auktion.)
 — Humoristische Erzählungen. Stuttgart 1852 (lgl.).
 — Werke. 1—4. Stuttgart. 1855 (lgl.)
 Krieg im Frieden. Stuttg. 1859 (lgl.)
- † Hammerich, Fr., De episk-krist. Oldkvad hos de gotiske Folk (Univ. Indbydelseskr.) 1873.
- Handwörterbuch der neugriech. und deutschen Sprache. Lpz 1871.
- † Hansen, P. C. V., Sætninger om Integraler osv. 1874.
- † Hermansen, Chr., Betragtninger om Integriteten af Jobs Bog. (Univ. Indbydelsdsskr.) 1874.
- Hettner, H., Frankrigs Literaturhist i det 18de Aarh. Paa Dansk ved H. Schwanenflügel. 1—2. 1875.
- Hindholm. 10de Bind. 1. H. Næstved. 1875. Forts.
- Historisk Archiv. Forts. 1874—75.
- Horn, Fr. Winkel, Billeder af Livet paa Island. Islandske Sagaer paa Dansk. Anden Samling. 1874.
- Hornemann, E., Om Menneskets Tilstand kort før Døden 1874.
- Hoüel, Tables Logar. Paris. 1873.
- Ibsen, H., Brand, 5te Opl. 1867.
 — Per Gynt. 1867.
 — De Unges Forbund. 1874.
- † Indbydelsesskrifter til Examina i danske Skoler 1874.
- † Indbydelsesskrifter til Examina i norske og svenske Skoler 1873—74.
- Italiänischer Novellenschatz, ausgew. und übersetzt von A. Keller. 1—6. Leipzig. 1851. (Aukt.)
- † Iversen, A., Hypertrophia prostatae. 1874.
- Iversen, C., Latinske Stiløvelser. 1874.
- † Jacobsen, L., Om Resection af Hofteleddet. 1874.
- Jacobsen, J. S., Kong Knud den Hellige. 1874.
- Jahrbücher für klassische Philologi. Forts. 1874—75.
- Jahrbücher, Neue, für Philologi und Pädagogik. Forts. 1874—75.
- Janin, Jules, Chefs-d'oeuvre dram., du XVIII siècle. 1—2. Paris. 1874.
- * Jung, C., Exempelsamling til Indøvelse af den franske Syntax. 1874.

- Juvenalis, D. Junii, Sermonem demonstrare conatus est Lud. O. Kjær. Hauniæ. MDCCCLXXV.
- Kjærbølling, N., Skandinaviens Fugle. Ved J. Collin. 1 H. 1875. Forts.
- * Klaussen, V., Fædrelandshistorie. 1874.
- Kleist, H. v., Ausgew. Schriften. 1—4. Berlin. 1846—47.
- Kristelig Kalender for 1875.
- Kristensen, E. T., Gamle jydsk Folkeviser. 1—2 H. 1874—75 (Jydsk hist.-top. Selskab.)
- Lacroix, P., XVIII Siècle. Institutions, Usages et Costumes. Paris. 1874.
- Le Jeune Polyglotte, Réd. V. Molard. Nr. 1. 1 Oct. 1874. Nr. 2. 15 Oct. 1874. Contin.
- Lehmann, O., Efterladte Skrifter, udg. af C. Ploug. 4de Del. 1874.
- Lenormant, Fr., Manuel d'Histoire Ancienne de l'Orient. 1—3. Paris. 1869.
- † Liste over de Studerende, der i 1874 have tilendebragt Afgangsexamen ved de lærde Skoler eller Adgangsexamen ved Universitetet. 1874.
- † Liste over de 151 Studerende, som i 1874 have taget den filosofiske Examen. 1874.
- Løffler, Dr. E., Haandbog i Geografien. 1 H. 1874. Forts. 1874—75.
- Madsen, A. P., Afbildninger af danske Oldsager og Mindesmærker. I Steenalderen. II Broncealderen. 1872.
- Maistre, Xav. de, Oeuvres Complètes. Paris. 1866. (Antikv.)
- Martensen, H., Socialisme og Christendom. 1874.
- Martigny, Dictionnaire des antiquités Chrét. Paris. 1865.
- Maurer, Konrad, Island. 1874.
- Mérimée, P., Mélanges Histor. et Littéraires. Paris. 1874.
- Portraits Histor. et Littéraires. Paris. 1874.
- Molière, Oeuvres Complètes. 1—3. Paris. 1869.
- Mommsen, Th., Römisches Staatsrecht. II. Leipz. 1874.
- Monrad, D. G., Den første Kamp om den apostol. Troes bekjendelses Oprindelse. 1875.
- Munch, A., Moder og Søn. 1874. (Aukt.)
- Neues Taschenwörterbuch der holländischen und deutschen Sprache. Leipzig. 1872.
- Nielsen, O., Kjøbenhavns Diplomatarium. II. 3—4. 1874—75.
- Nielsen, R., Om Liv og Haab. 1875.
- Odyse-Barot, Histoire de la Littér. Contemporaine en Angleterre 1830—1874. Paris. 1874.
- * Oversigt over det kgl. Videnskabernes Selskabs Forhandlinger. 1874.
- Overskov, Th., Den kgl. danske Skueplads' Hist. Forts. (udg. af Edgar Collin). 1874—75.
- Paludan-Müller, C., De første Konger af den Oldenborgske Slægt. 1874.
- Kong Valdemars Jordebog. 1874.
- Petermann, A., Geogr. Mittheilungen. Forts. 1874—75. Ergzh. Forts. 1874—75.

- Paludan-Müller, Fr., Adonis. 1874.
 — Tiderne skifte. Skuespil i 3 Akter 1874.
 — Ungdomsarbejder. 1847. (Antikv.)
 — Ungdomsarbejder. 2den Samling 1859 (Igl.).
 — Adam Homo. 1—3. 1849 (Igl.).
 Patin, M., Études sur la poésie Latine. Paris. 1869.
 Petersen, N. M., Samlede Afhandlinger. IV. 1874.
 Rask, R., Italiænsk Formlære. 1827.
 Revue des deux mondes. Contin. 1874—75.
 — Table générale. 1831—74. Paris. 1875.
 Rosenørn, Greve Gert og Niels Ebbesen, 1—2 H. 1874—75 (Jydsk hist.-topogr. S.)
 Runeberg, J. L., Samlade Skrifter. 9—11 H. Stockh. 1874
 Rørdam, Dr. H., Monumenta Historiæ Dan. Forts. 1874—75
 Samling af franske Theaterstykker ved Marcussen og Sick Sandeau, Mdselle de la Seiglière. 1874. Molière, Les Précieuses Ridicules, ved Sick. 1874. Mad. Girardin, La Joie fait Peur, ved Sick. 1874. Musset, Carmosine, ved Sick. 1875.
 Samling af Love og Anordninger m. v. 1870—74. 5 H. 1874
 Samlinger, Det norske Oldskriftselskabs. Forts. Chrania 1874—75.
 — Ny kirkehistoriske. Forts. 1874—75.
 — til jydsk Historie og Topogr. Forts. 1874—75.
 Scharling, H., Menneskehed og Christendom. 2. 1874.
 Scherr, J., Almindelig Literaturhistorie. Ved Fr. Wincke Horn. 1. 1874. Forts.
 Scribe, E., Comédies. Drames. Paris. 1. 1874. Contin.
 Schlegel, A. W., Spanisches Theater. 1—2. Berlin. 1809
 Schleiden, M. J., Das Meer. Berlin. 1874.
 Schmidt, Julian, Characterbilder aus der Zeitgenössischen Literatur. Leipzig. 1875.
 Sheridan, R. B., The Works ed. by F. Stainforth. London 1874
 Smith, S. Birket, De tre ældste danske Skuespil. 1874
 Smitt, J., Det norske Landbrugs Historie 1815—1870. (Folke oplysningsselsk. Skr.) Chrania. 1874.
 Spanisches Theater, herausgeg. von W. Schlegel. 1—2. Berlin. 1809. (Avkt.)
 † Statistisk Tabelværk. Forts. 1874—75.
 † Sammen drag af statistiske Oplysninger. 1874.
 Steen, A., Mathemat. Opgaver til Afslutn. af det elem. Kurs.
 Steenstrup, Joh., Studier over Kong Valdemars Jordebog II. 1874.
 Storm, G., Sagnkredsene om Karl den Store og Didrik af Bern. Chrania. 1874.
 * Suomi. 7—10. Helsingissä. 1868—72.
 * Svenskt biografiskt Handlexikon ved H. Hofberg. Stockholm. Forts. 1874—75.
 Svendsen, S., Vejledn. ved Postens Benytt. i Danm. 1875
 Taine, H., Den engelske Literaturs Historie, overs. af Vodskov. Forts. 1874—75.

- hrane, C., Danske Komponister. 1875.
 Tidsskrift, Botanisk. Forts. 1874—75.
 — for Matematik. Forts. 1874—75.
 — for Physik og Chemi Forts. 1874—75.
 — for populære Fremstillinger af Naturvidenskaben.
 Forts. 1874—75.
 — Historisk. Forts. 1874—75.
 — Historisk. Udg. af den norske hist. Forening.
 Chrania. Forts. 1874—75.
 — Nordisk for Philologi og Pædagogik. N. R. Forts.
 1874—75.
 — Nyt for udenl. theol. Lit. Forts. 1874—75.
 — Pædagogisk. Stockholm. 1874—75.
 — Theologisk. Udg. af C. Kalkar. Forts. 1874—75.
 — Theologisk, for den evang.-luth. Kirke i Norge.
 N. R. Forts. 1874—75.
 Luxen, J. C., Den danske og norske Sømagt. Slutning.
 1874—75.
 Myndall, J., Læren om Lyden. Udg. paa Dansk af C. Møller.
 1875.
 Nøpffer, R., Nouvelles Genevoises. Paris. 1861.
 Valentini, Fr, Italienisch - deutsches Wörterbuch. 1—2.
 Leipzig. 1831. (Avkt.)
 Raupell, O., Den dansk-norske Hærs Historie. Forts.
 1874—75.
 Verne, J., Le Tour du Monde en quatre-vingts Jours. Paris.
 1874.
 Wiberg, S., Bidrag til en alm. dansk Præstehistorie. I—
 III og Register. 1870—71.
 Wiseman, N. C., Fabiola eller Katakombernes Historie. 1874.
 Wulff, D., Stat. Bidrag til Vendelbo Stifts Hist. 4 H. 1875.
 (Jydsk hist.-topogr. S.)

Disciplenes Morskabsbibliothek, som bestyres
 af Adjunkt Hasselager, har i Skoleaaret 1874—75
 havt en Tilvæxt af omtrent 60 Bind.

Skolens Examina

agtes iaar afholdte i følgende Orden.

I. Den skriftlige Del.

Afgangsprøven. Tirsdag d. 15de Juni 8—12 Dansk Udarbejdelse (fri Opgave), 4—8 Fransk Stil. Onsdag d. 16de Juni 8—12 Oversættelse fra Latin til Dansk, 4—8 Dansk Udarbejdelse (bunden Opgave). Fjerde Klasse, der faaer sine Opgaver sendte fra Ministeriet: Tirsdag d. 15de Juni 8—12 Dansk Stil, 4—8 Arithmetik. Onsdag d. 16de Juni 8—12 Latinsk Stil, 4—8 Geometri. — Den øvrige Skoles skriftlige Prøve falder fra den 1ste til den 3die Juli undtagen V Klasses, der falder samtidigt med Deltagere i de øvriges skriftlige Prøve.

II. Den mundtlige Del.

Afgangsprøven.

Mandag den 21de Juni.

Kl.

8 **Dim.** Latin Frch.

Kl.

Dim. Oldnordisk Hff.
5 IV Kl. b.*) Latin Kls.

*) Ved **a** betegnes de lige, ved **b** de ulige Nr. i Klassen.

Tirsdag den 22de Juni.

1.		kl.	
3	Dim. Græsk Kls.	5	Dim. Naturlære Mss.
	IV Kl. b. Mathem. Pts.		IV Kl. a. Latin Kls.

Onsdag den 23de Juni.

3	Dim. Historie Hss.	3	Dim. Fransk Dbg.
	IV Kl. a. Mathem. Pts.	5	Dim. Engelsk Hff.

Aarsprøven.**Tirsdag den 6te Juli.**

3	IV Fransk Dbg.
	III Græsk Hss.
	II Naturhistorie Ngd.
	I Historie Hff.

Onsdag den 7de Juli.

3	III Tydsk Hff.	4	V Historie Hss.
	II Fransk Mm.		IV Geografi Ngd.
	I Geografi Ngd.		III Latin Andr.
			Fbkl. Historie Hff.

Torsdag den 8de Juli.

3	V Latin Frch. Andr.	4	V Engelsk Hff.
	II Tydsk Hff.	3	IV, III Naturlære Pts.
	III Geografi Ngd.	4	II Historie Mss.
	II Geometri Pts.		I Naturhistorie Ngd.
			Fbkl. Dansk Schb.

Fredag den 9de Juli.

Kl.		Kl.	
8	V Græsk Kls.	4	IV Historie Mss.
	V Matematik Pts.		II Latin Hss.
	III Naturhistorie Ngd.		I Tydsk Hff.
	II Tydsk Hss.		Fbkl. Geografi Schb.

Lørdag den 10de Juli.

8	V Fransk Dbg.	4	III Arithmetik Mss.
	IV Græsk Andr.		I Fransk Mm.
	III Historie Mss.		Fbkl. Naturhistorie Ngd.
	II Arithmetik Pts.		

Mandag den 12te Juli.

8	V Islandsk Hff.	4	IV Naturhistorie Ngd.
	I Arithmetik Mss.		III Geometri Mss.
	Fbkl. Fransk Dbg.		I Latin Schb.

Tirsdag den 13de Juli.

8	V Naturlære Mss.
	III Fransk Dbg.
	II Geografi Ngd.
	Fbkl. Tydsk Andr.

Prøven i **Religion** vil blive afholdt for II Klasse
 Onsdag d. 30. Juni Kl. 4 Eft., for III Kl. Torsdag d.
 1. Juli Kl. 8, for I Kl. samme Dag Kl. 4, for Fbkl.
 Fredag d. 2. Juli Kl. 8.

Tirsdag Aften den 13de Juli bekjendtgjøres Uddæltet af Censuren for samtlige Klasser, hvorefter Sommerferien tager sin Begyndelse.

Onsdag den 14de Juli Kl. 8 bliver Prøve af de Disciple, der ere indmeldte til 1ste Klasse og Forberedelsesklassen. De, der ere indmeldte til højere Klasser, prøves Mandag den 28de Juni Kl. 8.

Søndag den 15de August Kl. 12 Middag maa de nyoptagne Disciple være paa Herlufsholm. De ældre Disciple give Møde i Løbet af Eftermiddagen. Mandagen den 16de til sædvanlig Tid begynder Undervisningen i det nye Skoleaar.

Til at overvære de mundtlige Prøver indbydes Disciplenes Forældre og Værger, saavel som Enhver, der har Interesse for Skolen og dens Gjerning.

Joh. Forchhammer.
